

La repressió franquista a Calafell després de la Guerra Civil

(Investigació dels esdeveniments a partir dels expedients judicials)

Autora: Carme Felius Guallar
Consultor: Xavier Casals Meseguer

Juny de 2012

Agraïments: Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer [TMT 3r], Arxiu Comarcal del Baix Penedès [ACBP] i Xavier Casals Meseguer.

Imatge de portada: Expedients de l'arxiu del TMT 3r. (Foto: Carme Felius)

Sumari

<u>Introducció</u> -----	5
<u>Capítol 1</u>	
L'assassinat dels germans hospitalaris del Sanatori de Sant Joan de Déu -----	7
<u>Capítol 2</u>	
Isidre Vidal Rovirosa, de “Cal Robert”, i alguns “sospitosos habituals”, acusats de participar en l'assassinat dels germans de Sant Joan de Déu -----	9
2.1 “Plaza de Vendrell. Juzgado 11. Procedimiento sumarísimo de urgencia núm, 341”-----	9
2.1.1 Declaracions de testimonis. (27-28-31 de gener i 4 de febrer de 1939)-----	9
2.1.2 Declaració indagatòria d'Isidre Vidal Rovirosa. (6 de febrer de 1939)-----	11
2.1.3 Auto resum i pena-----	13
2.2 Diligències prèvies Instruïdes contra Isidre Vidal Rovirosa, al Jutjat Militar Permanent de la Plaça de Tarragona-----	14
2.2.1 Ofici/denúncia-----	14
2.2.2 Informe-----	15
2.3 “Capitania General de la IV Región Militar. Juzgado Militar núm. 2 de Tarragona. Procedimiento sumarísimo ordinario, núm, 25577”-----	16
2.3.1 Declaracions-----	16
2.3.2 Registre domiciliari-----	17
2.3.3 Interrogatoris (21 de febrer de 1941) i fitxes de la Comandància Militar del Vendrell-----	17
2.3.4 Interrogatoris (27 de febrer de 1941) i fitxes (1 de març de 1941)-----	18
2.3.5 Oficis-----	19
2.3.6 Declaracions (16 d'abril de 1941)-----	20
2.3.7 Declaracions indagatòries i carta d'Isidre Vidal Rovirosa-----	20
2.3.8 Darreres declaracions-----	21
2.3.9 Commutació de pena-----	22
<u>Capítol 3</u>	
L'assassinat dels Marsè. Processats: Bartomeu Cusidó Gatell, Josep Valldosera i Magí Mestre Romeu -----	23
3.1 L'assassinat dels Marsè-----	23
3.2 Denúncia-----	23
3.3 Declaracions-----	24
3.4 Oficis-----	27
3.5 Auto resum i sentències-----	29

3.6 Darrers oficis i últimes diligències	30
--	----

Capítol 4

L'assassinat de Josep Güell Palau. Processats: Salvador Isern Guasch, Josep Rovira Vidal, José Reventós Pedro, Martí Nomdedeu Sans i Josep M. Bolet Alegret	32
--	----

4.1 Josep Güell Palau	32
-----------------------	----

4.2 Salvador Isern Guasch. Auditoria de Guerra 1238, del Jutjat d'Instrucció, núm. 4, de la Delegació de Tarragona	33
4.2.1 Declaració de Salvador Isern Guasch (5 d'abril de 1939)	33
4.2.2 Manifestacions (5 d'abril de 1939)	33
4.2.3 Oficis	34
4.2.4 Declaracions de testimonis (24 d'abril de 1939)	34
4.2.5 Declaració indagatòria (1 de maig de 1939)	35
4.2.6 Auto resum i sentència	36
4.2.7 Darrers oficis i últimes diligències	37

4.3 Josep Rovira Vidal, Josep Reventós Pedro, Martí Nomdedeu Sans. Jutjat d'Instrucció, núm. 4, de la Delegació de Tarragona. Auditoria de Guerra 1465. Sumaríssim d'urgència núm. 70	39
4.3.1 Declaracions i manifestacions	39
4.3.2 Declaracions de testimonis	40
4.3.3 Oficis	40
4.3.4 Declaracions de testimonis	41
4.3.5 Declaracions indagatòries (17 de maig de 1939)	41
4.3.6 Auto resum i sentències	42

4.4 Josep M. Bolet Alegret	42
4.4.1 Declaracions de Testimonis (15 de juny 1939)	43
4.4.2 Declaració indagatòria	43
4.4.3 Auto resum i sentència	44

Capítol 5

Conclusions finals	45
---------------------------	----

Bibliografia	47
---------------------	----

Introducció

L'objectiu general d'aquest treball és aprofundir en els processos judicials que es van dur a terme a persones de Calafell un cop acabada la Guerra Civil. Si només parlés sobre les severes sentències de presó i, fins i tot, de mort, que es van dictaminar contra gent que havia accedit a càrrecs o, simplement, expressat la seva simpatia per la República, no seria un estudi nou: tots sabem que això va passar arreu de l'Estat Espanyol. El que sí el fa original és el fet que localitzem els esdeveniments a Calafell, un lloc que, a priori, si busquem ràpidament per la xarxa, veurem que té, a partir que s'inicia el conflicte, un episodi que destaca amb rellevància: L'assassinat dels germans hospitalaris del Sanatori de Sant Joan de Déu. Aquest fet va succeir pocs dies després d'esclatar la Guerra, i el treball que presento tracta sobre els processos judicials que es van produir després, un cop acabada la contesa.

M'interessava trobar informació que vinculés algun dels processats a partir de 1939, amb la matança del Sanatori i, a mida que anava buscant documentació sobre això, vaig topar-me amb altres esdeveniments que van passar a l'inici de la Guerra, com la destrucció de l'església parroquial, la crema de l'ermita de Sant Antoni, l'assassinat dels germans del Sanatori de Sant Joan de Déu, l'execució de Mossèn Jaume Soler,¹ els saquejos i registres de cases, el crim de Josep Güell Palau² i l'assassinat de quatre membres de la família Marsè.³

Com a objectius específics, d'una banda, pretenc dibuixar el paisatge dels fets i el perfil dels encausats per la repressió franquista, a partir dels procediments judicials. I, d'altra banda, després d'exposar les acusacions a les que es van haver d'enfrontar, vull respondre a la pregunta de si hi havia prou proves contrastades degudament i motius suficients, per dictar unes sentències que comprenien des de molts anys de presó fins a la pena de mort. D'aquesta manera, es podrà validar la hipòtesi que planteja que, durant la repressió franquista, hi va haver persones que van ser castigades, més en base a les seves idees que no pas a les proves, i que les penes imposades foren desproporcionades. Així doncs, he fet una exposició de les condemnes i dels elements de culpabilitat dels encausats per ja justícia franquista, fonamentalment, a partir del contingut dels sumaris i, sorprenentment, he constatat que, a voltes, per bé que els mateixos documents eren exculpatoris, els encausats van ser condemnats igualment.

¹ Mossèn Soler era el capellà d'una capella propera a la platja, l'Hostal. Uns milicians del Comitè revolucionari del Vendrell el van executar el 13 de setembre de 1936, davant del cementiri d'aquella localitat. El picapedrer Manuel Espiña, que es va trobar amb el grup de gent que l'anaven a assassinar, explica que van dir: "Aquest el matarem i n'hi haurà un de menys", i diu que Mossèn Soler plorava. (MONTOLIU, MIQUEL i SANTACANA, JOAN. *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*. Llibres de Matrícula. Calafell, 1998. Pàgina, 42).

² Josep Güell Palau va ser escollit alcalde de Calafell el 14 de maig de 1935 i ho va ser fins el 17 de febrer de 1936.

³ Era la família propietària la Masia "Can Paleta".

Pel que fa a la metodologia que he emprat, quant al període històric o temporal, he investigat i analitzat la informació sobre els fets que van ocórrer durant la Guerra Civil i que estan directament relacionats amb els processats pel franquisme i, en relació a l'àmbit empíric del treball i les tècniques de recollida de dades, a més a més de consultar fonts bibliogràfiques amb informació actualitzada sobre la Guerra Civil, m'he entrevistat amb l'actual Mossèn de la parròquia de Sant Pere de Calafell que m'ha confirmat que, malauradament, encara hi ha moltes ferides obertes. També he consultat l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, on he trobat un seguit d'informacions, com les actes de les reunions de l'Ajuntament de Calafell de l'any 1936, i anteriors, en les quals consten els noms i les actuacions d'algunes persones que, posteriorment, seran processades pel franquisme. També he obtingut molta documentació de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer.

Aquest estudi, doncs, està destinat a aquelles persones que vulguin apropar-se als esdeveniments que succeïren a Calafell quan va esclatar la Guerra Civil, bàsicament a través del que consta a les actes del consistori municipal i dels expedients judicials, per tal de poder descobrir un conjunt de testimonis particulars, que habiten sota una immensitat de papers arxivats i que, en sortir a la llum, la majoria per primer cop, retraten els esdeveniments d'aquells dies.

Capítol 1

L'assassinat dels germans hospitalaris del Sanatori de Sant Joan de Déu

Dins de l'expedient del procediment sumaríssim d'urgència, núm 276, del Jutjat núm. 11, del Vendrell, obert a Isidre Vidal Rovirosa i a Josep Castelló Farré, consta un llibret dels germans de l'ordre hospitalària de Sant Joan de Déu, *Los mártires del Sanatorio Marítimo de San Juan de Dios de Calafell (Tarragona)*, en el qual s'explica que el 14 de desembre de 1867, el Reverendíssim Pare Benito Menni va obrir a Barcelona un Asil-Hospital per atendre a nens pobres raquítics, cecs i tuberculosos. Posteriorment, el 23 de maig de 1929, l'ordre va inaugurar el Sanatori marítim de Calafell, per tal que els infants es beneficiessin dels aires del mar.

Si fem un salt en el temps i ens situem al 22 de juliol de 1936, veiem que, segons s'explica en el referit opuscle, aquell dia, el president del Comitè, Isidre Vidal Rovirosa, va anar al Sanatori i va dir als germans que els protegirien dels grups incontrolats i que no els passaria res. El Reverend Pare Mestre, al seu torn, va tranquil·litzar als novicis i els va comunicar la seva confiança en què no ningú no els atacaria, atès el caràcter caritatiu de la seva feina. Tanmateix, el dia 24, quan la comunitat sortia per resar les vespres, l'edifici fou assaltat per un grup de comunistes armats, i els milicians van fer entrega d'una carta del Molt Reverend Pare Provincial, que sol·licitava que se'ls entreguessin tots els fons que posseïen⁴. Un cop fet això, els van anunciar que tornarien l'endemà amb infermers laics per encarregar-se dels nens i van marxar.

El dia 25, a la tarda, els revolucionaris van tornar i es van instal·lar al Sanatori. Van informar que aquest passava a ser propietat seva, però que els germans s'hi podien estar, fins que arribés el personal laic que els havia de substituir. Quatre dies més tard, va arribar una carta del cònsol d'Argentina per demanar que es garantís que el Pare Munné, un germà que era súbdit d'aquell país, pogués abandonar el Sanatori sa i estalvi. Dijous 30, a les nou del matí, el cap dels revolucionaris va reunir a tota la comunitat i va dir que ja havien trobat al personal laic i que els que volguessin se'n podien anar. La majoria de germans i els novicis van decidir fer-ho, i només van quedar-se el Reverend Pare Vice-Prior, Francisco Diosdado Coromines, tres germans més, quatre novicis i un Pare que era molt gran.

A la una del migdia es van reunir les vint-i-cinc persones (sis professors i dinou novicis) que es disposaven a abandonar el Sanatori. No els van facilitar salconduits, i se'ls va explicar que ja els en donarien a Barcelona.

⁴ “ Efectivamente, la carta había sido firmada por el M.R.P. Provincial. La FAI se había apoderado el día 23 de julio del Asilo-Hospital de Barcelona; detenidos todos los religiosos e incomunicados todos los Superiores. Con las armas puestas sobre el pecho les conminaron para que hicieran entrega de todo el dinero, valores, títulos, acciones, casas y fincas, con los libros de contabilidad e inventarios. Si así lo hacían salvaban la vida de los Religiosos...”. Fragment del llibre: ORDEN HOSPITALARIA DE SAN JUAN DE DIOS. *Los mártires del Sanatorio Marítimo de San Juan de Dios de Calafell (Tarragona)*. Imp. de la Federación Católico-Agraria. Palencia, 1937. Pàgina 12

A l'hora de marxar, es van dividir en dos grups; un, en el que anava el Reverend Pare Prior, es va dirigir a l'estació de Sant Vicens, i l'altre es va encaminar a l'estació de Calafell, amb el Reverend Pare Mestre. Tots ells confiaven que no els passaria res. Tanmateix, només abandonar el Sanatori ja hi va haver alguns trets, i el germà Constanç Roca va morir allí mateix. El van disparar, segons continuem llegint en el llibret que hem citat a l'inici, Francisco Hernando i Josep Vidal.

Quan van aconseguir arribar a l'estació de Calafell, el cap d'estació, el senyor Canales, els va avisar que els milicians l'havien pres, i que no podrien fugir.

Els germans que es van dirigir a Sant Vicens també es van trobar que els estaven esperant. De fet, quan, a les quatre de la tarda, uns milicians es van presentar amb un camió a l'estació de Calafell, els germans van sentir que es referien a ells com al grup de companys dels que acabaven de detenir a Sant Vicens. Llavors, els van comunicar que havien de pujar al camió per anar a l'altra estació, on els facilitarien els salconduits corresponents. Un cop van arribar, van ajuntar als dos grups i els van fer pujar a un altre camió, conduït per Joan Roca Iglesias, per dur-los a Barcelona. Eren vint-i-dos germans, escoltats per sis cotxes i per dinou milicians.

En un moment donat, els van fer baixar del camió, i els milicians van separar del grup al Pare Munné, l'argentí, i a quatre novicis, que eren molt joves⁵. Acte seguit, van començar a disparar sobre tots els altres.⁶

⁵ Es tractava de Joaquín Lacilla, Félix Ibero, Onofre Pérez y Daniel Ascunca.

⁶ A la pàgina 32 de l'opuscle, es dona una llista incompleta amb els noms de les víctimes: Germà Manuel Jiménez, Antonio Sanchiz, Antonio Llauredó, Manuel López, Tomás Urdañoz, Ignacio Tejero, Enrique Beltrán, Domingo Pitard, Mariano Nuin, Eusebio Arístegui i Rafael Flamarique.

Capítol 2

Isidre Vidal Rovirosa, de “Cal Robert”, i alguns “sospitosos habituals”, acusats de participar en l’assassinat dels germans de Sant Joan de Déu

A partir dels documents del procediment sumaríssim d’urgència núm. 341, de l’anàlisi de les diligències prèvies i del procediment sumaríssim ordinari, núm. 25577, en aquest capítol repasso els esdeveniments que es van produir el dia que van assassinar als germans del Sanatori Sant Joan de Déu, i explico quina va ser la participació d’Isidre Vidal i d’altres veïns de Calafell⁷ en els fets.

2.1 “Plaza de Vendrell. Juzgado 11. Procedimiento sumarísimo de urgencia núm, 341”

En aquest procediment s’acusa a Isidre Vidal Rovirosa d’haver participat en l’assassinat dels germans de l’Ordre Hospitalari de Sant Joan de Déu.

2.1.1 Declaracions de testimonis. (27, 28 i 31 de gener i 4 de febrer de 1939)

Tomás Parra Romero, dependent de comerç, declara que estava al terrat estenent roba quan va escoltar un tret, però que no li va donar importància, perquè en aquells dies, se’n sentien molts. I, més tard, es va assabentar que havien trobat ferit al Germà Constanci Roca a prop de la masia que habitaven alguns frares. Diu que encara va viure un parell o tres d’hores després que el disparessin, que demanava aigua i que el fill de la Daulita, un tal Martinet, que vivia a la platja, li’n va donar. També explica que, al dia següent, Giner Gregorio⁸ va dir-li que havien assassinat a 17 pares de la Comunitat. El declarant relata que, segons va escoltar, la gent de la platja comentava que els havien matat a la Carretera de Barcelona, a un punt anomenat la Bòbila, i que ho havia fet gent del Comitè de Reus, segons deien uns, i persones del Comitè de Vilanova i la Geltrú, segons deien uns altres.

Salvador Serra Guasch, empleat a la sastreria del Sanatori, explica que el dia 29 de juliol de 1936, sobre les 2 de la tarda, des d’una finestra, va veure sortir als germans sota la vigilància d’un grup de gent. Diu que van separar de la resta al germà Constanci Roca, que estava amb Francisco Hernando i algun altre individu. Que ell va témer que li farien alguna cosa i que, poc després, va escoltar un tret. Més tard, va saber que l’havien disparat i va decidir anar-se’n a casa. Quan va arribar, diu que va escoltar molts trets, i creu que deuriem ser dels homes que van matar als germans de la Comunitat.

Bautista Sempere Sellés és un pagès que viu a la masia “Buenavista”. També explica que va escoltar com disparaven contra Constanci Roca. Va veure que aquest germà

⁷ El procediment sumaríssim ordinari, núm. 25577 s’instrueix contra: Jaume Mates Mañé, Enric Brull Pinyol, Salvador Romeu Borrell, Casimir Solé Papiol, Eduard Soler Isern i Isidre Vidal Rovirosa.

⁸ Segons les declaracions del testimoni, després dels assassinats, es van quedar al Sanatori, com empleats: Giner Gregorio, Francisco Recasens, el Pare Diosdado, el Pare Francisco Rubio i “un tal Ejerejeta”.

anava per la via, seguit de Francisco Hernando i que Josep Vidal⁹ va fer dos trets. Diu que la víctima es va quedar allí mateix, tirada en una vinya i dessagnant-se fins que es va fer fosc. Llavors van arribar Manel López y Pascual Ruiz, y el van rematar. Més tard, algú el va dur al cementiri en un carro. El declarant explica que la seva dona, Josefa Mata, va ser l'única persona que va ajudar a la víctima, ja que li va dur un got d'aigua.

Responsabilitza de tots els fets a Francisco Miguel Serrano, que fou la persona que va dir als Germans que els que volguessin se'n podien anar del Sanatori. I, segons sospita el testimoni, quan els membres de la comunitat ja estaven a l'estació de Calafell, el mateix Francisco Miguel Serrano va avisar de què els frares estaven fugint. Poc després, va arribar un camió amb milicians, per detenir-los. Van fer pujar als religiosos al vehicle i els van dur cap al Vendrell. Tanmateix, Bautista Sempere, diu que no està segur de tot això. I continua explicant que, "según parece", en arribar al Vendrell van posar als germans a una paret, davant de l'Ajuntament, i com que el germà Eusebio va cridar: "Viva Cristo Rey", els milicians els van fer pujar al camió novament i se'ls van endur. Quan van arribar a una bòbila, que està al terme de Calafell, els van assassinar a la vora de la carretera. Diu que els van abandonar allí, i alguns van trigar a morir. Després, un altre camió els va portar al cementiri, on foren enterrats, quan ja sortia el sol. Per acabar, declara que Francisco Miguel Serrano i Pascual Ruiz van ser els amos i senyors del Sanatori. Quant a Germán Hernando, diu que també va intervenir en la incautació del centre hospitalari. Finalment, també menciona que el camió potser era de Josep Vidal.

Josefa Mata Ubach és la muller de Bautista Sempere Sellés i es dedica a les feines de la llar. Com el seu marit, va veure els fets des de casa i en fa un relat similar, per bé que afegeix alguna informació, com ara que molta estona després que aquells homes desapareixin al germà Constanci, un noi que vivia a la platja es va apropar i va adonar-se que la víctima encara estava viva i que demanava aigua. Llavors, ella li'n va donar un got, i va comprovar que estava sofrint molt. Diu que no el va auxiliar més, per por que algú prengués represàlies contra el seu marit. A més a més, va arribar una persona que va prohibir que s'ajudés al germà. Fins i tot, quan va presentar-se un metge, Manuel Dachs, no el va poder atendre i, finalment, va aparèixer un camió de pistolers, que van fer uns deu trets més sobre la víctima i se'l van endur al cementiri.

A la declaració del comerciant Magí Milà Mateu s'explica que, a les 3 o les 4 de la tarda del dia 29 de juliol de 1936, va veure arribar un camió, propietat de Ramon Molist, que era "de dretes" i es dedicava a la fabricació de gasoses. El vehicle el conduïa el seu xofer, que va ser qui va fer baixar del camió a uns 12 o 13 pares del Sanatori de Calafell, quan van arribar a la plaça de l'Ajuntament del Vendrell. El declarant, que va veure l'escena des de casa seva, també relata la seqüència que va

⁹ Álvaro de las Heras Aicerbe i Salvador Serra Guasch declaren que un dels camions que va transportar als germans podria ser de Josep Vidal.

protagonitzar un dels germans quan va cridar: “Viva Cristo Rey”. Diu que els que els custodiaven feien veure que els anaven a afusellar i que, finalment, els van obligar a pujar al camió una altra vegada i van enfilar la carretera de Calafell.

Carles Pijoan Sans, de 41 anys, és ferroviari i està casat. A la seva declaració, no aporta res que no coneguem ja, tret que acaba explicant, que un dels homes que va intervenir en els fets li va dir que l'Isidre Vidal estava entre la gent hi havia allà, i que no va veure que portés armes.

2.1.2 Declaració indagatòria d'Isidre Vidal Rovirosa. (6 de febrer de 1939)

És un pagès de 62 anys. Declara que el 29 de juliol de 1936, cap a les 2 de la tarda, escoltà el rumor que circulava pel poble que deia que els germans del Sanatori havien estat detinguts a l'estació. Llavors va avisar a Josep Castelló i, amb el seu xofer, Salvador Vallès, van anar a l'estació en cotxe, i van arribar just quan uns homes obligaven als frares a pujar al camió de Josep Vidal, per dur-los al Vendrell. Diu que, quan ja havia sortit el vehicle, el cap d'estació, Guillermo Canales el va avisar i li va explicar que allí hi havia amagat un novici del Sanatori, que era fill d'un ferroviari. Isidre Vidal declara que ell mateix el va convidar a pujar al cotxe i que el va dur fins al Comitè¹⁰, on li va facilitar uns salconduits per anar a Reus, ja que el noi hi tenia família. Fa constar, a més a més, que no va intervenir en la mort dels germans.

Explica que va ser alcalde¹¹ durant la dictadura de Primo de Rivera¹² i que sempre havia estat d'ERC¹³. Diu que, al sorgir el “Glorioso Movimiento”, va ser membre del Comitè del Front Popular en representació del seu partit, que el van nomenar president, però que ho va deixar perquè no li agradava, ja que no podia fer el que volia, doncs els de la FAI i la CNT imposaven la seva voluntat.

¹⁰ “Aquest Comitè no va ser mai, com és lògic, una estructura orgànica clarament definida i no és fàcil estudiar-ne la composició; amb tot, n'eren membres destacats l'Enric Dalid Totossaus, dit “El Corino”, el Josep Rimbau i Miró, de “cal Prats”, els germans Palau Papiol, de “cal Tòfol”, el Josep Grífols, de “Cala Brana”, el Josep Castelló Farrés, de Cal “ Sibino”, el Modest Duran i molts més. El president va ser Isidre Vidal Rovirosa, de Cal “Robert”. Tots ells, a excepció del Josep Rimbau, que era d'Esquerra Republicana, eren membres de la CNT...”. MONTOLIU, M i SANTACANA, J (1998) *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*. Llibres de Matrícula. Calafell, p.32-33.

¹¹ Als llibres d'Actes de les Sessions de l'Ajuntament de Calafell, consta que Isidre Vidal Rovirosa va ser alcalde en diferents ocasions al llarg dels anys: L'1 de gener de 1914 l'alcalde sortint va ser Joan Sardà Miracle i l'entrant, Isidre Vidal; l'1 d'abril de 1922, l'alcalde sortint va ser Isidre Vidal i l'entrant Jaume Jané Papiol; l'1 d'octubre de 1923, Jaume Jané va ser l'alcalde sortint, i l'entrant va ser Isidre Vidal; el 7 d'abril de 1924, l'alcalde entrant va ser Josep Mestre Romeu, i Isidre Vidal passà a ser 1r tinent d'alcalde; el 29 de setembre de 1929, va ser alcalde accidental, i el 6 de febrer de 1930, quan Leon Cosme Mainé Castellví entra com alcalde, Isidre Vidal es retira.

¹² “La junta municipal va quedar constituïda per Isidre Vidal Rovirosa, en funcions de batlle i vuit vocals reconeguts com de dretes...”. MONTOLIU, MIQUEL i SANTACANA, JOAN. *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*. Llibres de Matrícula. Calafell, 1998. Pàgina 22.

¹³ Durant els anys de la República, la majoria de persones del poble votava Esquerra Republicana. Montoliu i Santacana expliquen que era gent humil: pagesos, pescadors, paletes, etc. I, a més a més, el 50% dels homes eren “rabassaires” i “les dones votaven el que els homes deien que s'havia de votar”. Quant a les dretes, només hi havia un grup digne de menció, que estava adherit a la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

Fa constar que, sota la seva presidència, el Comitè no va requisar res del Sanatori. També explica que els equipatges dels germans assassinats foren traslladats al Comitè, on van estar en dipòsit uns 4 o 5 dies, fins que uns forasters, que no sap qui són, van endur-s'ho gairebé tot. A més a més, declara que el jutge municipal, Enric Dalid Totossaus, "El Corino", abans de l'enterrament, va fer registrar a les víctimes per agafar la documentació i els diners, unes 270 pessetes, que s'entregaren al Comitè i que van servir per pagar les despeses ocasionades.

Menciona alguns dels primers membres de Comitè del Front Popular: Josep Albert, d'ERC; Josep Rovira Vidal, de la Unió de Rabassaires;¹⁴ Josep Raventós, de la Unió de Rabassaires, primer, i de la CNT després; Francesc Borrell, representant de la CNT i la F.A.I.; Josep Prats, d'ERC i Martí Nomdedeu, del partit socialista.

Explica que un dels primers acords del Comitè va ser recollir les armes dels milicians, cosa que es va fer mitjançant la intervenció de l'alcalde. Les organitzacions sindicals es van ocupar de requisar els aparells de ràdio, encara que, en alguna ocasió, ho va fer el mateix Comitè directament. També fa referència als dos intents de cremar l'església. Diu que el primer cop s'hi oposaren, ja que ho pretenien fer un grup de forasters. Aquells homes, que anaven armats, ho van provar per segona vegada i, en aquella ocasió, el Comitè s'hi afegí per salvar l'edifici, doncs també el volien incendiar. Van treure els mobles de l'església, van fer una gran foguera, i van animar a la gent del poble perquè hi intervingués.

I, si abans feia referència als primers temps del Comitè, ara anomena alguns membres de la segona etapa: Enric Dalid, de la CNT i la FAI; Josep Grifon Juncosa, de la CNT i la FAI; Jaume Palau, de la FAI, Pau Rion, de la CNT, i tots els del primer Comitè, excepte Josep Albert. Aquest organisme va funcionar, segons explica el declarant, fins que es va constituir el Consell Municipal, que va deixar d'actuar quan van entrar les tropes nacionals. També menciona que, en aquells dies, es va formar una col·lectivitat integrada per unes 25 famílies que es dedicava a l'explotació i el conreu de les terres abandonades o requisades, però que no en pot facilitar els noms, ja que era molta gent. Així mateix, diu que es va fer una contribució de 50 pessetes, aproximadament, per a les despeses de la guerra que, en un primer moment, havien de suportar els

¹⁴ Des de finals del segle XIX, a Calafell, hi havia dos bàndols: els "propietaris" i els "rabassaires". Aquests darrers eren partidaris de les petites explotacions familiars, i estaven vinculats a ERC, fins que, a partir de què el Tribunal de Garantías Constitucionales derogués la Llei de contractes de conreu, l'any 1934, es van radicalitzar i van passar a formar part d'Aliança Obrera. També van participar en el Front d'Esquerres de Catalunya, en el PSUC i en el Comitè de Milícies Antifeixistes. Si bé, al principi, els conflictes entre "propietaris" i "rabassaires" foren per qüestions de no massa envergadura, de mica en mica, i sobretot atats per la crisi econòmica que va comportar la plaga de la fil·loxera, es van enfrontar violentament, i es van constituir en dues organitzacions oposades a nivell polític i social. La primera confrontació important, tal i com recullen M. Montoliu, i J. Santacana a *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*, va tenir lloc l'any 1922, quan el local anomenat la "sala de baix", on es reunien "propietaris", rabassaires i jornalers, va sortir a subhasta, i foren els rabassaires els que se'l van poder quedar. Ràpidament el van transformar en el "Sindicat", que va presidir Jaume Jané Papiol, que, al seu torn, va ser alcalde, per primer cop, abans de la dictadura de Primo de Rivera, i, per segona vegada, amb la proclamació de la República, es va convertir en el primer batlle republicà.

veïns que eren de dretes. Explica que ell no estava d'acord amb aquella mesura, però que es va aplicar per imposició de la CNT i la FAI. Així doncs, el primer pressupost va ser d'unes 20.000 pessetes, recaptades a la gent de dretes i als estiuejants, i el segon pressupost ja el va fer el Consell Municipal, i no pot precisar a quant va pujar, però sí que diu que va ser superior l'anterior.

Durant la declaració, torna a parlar d'accions que, després de l'arribada del "Movimiento", van fer persones forasteres. Assenyala que registraven cases i que, quan aquesta gent de fora va anar a la rectoria, va disparar un tret que ell mateix va sentir i que, per això, va dirigir-se ràpidament al lloc dels fets amb l'alcalde. Allí es va trobar amb el capellà i la seva majordoma, que estava ferida a la cama i al braç dret. El religiós estava molt espantat i, uns dies després, Josep Castelló i Isidre Vidal el van dur a Barcelona, on va estar fins que van entrar les tropes, moment en què va tornar a Calafell. Pel que fa a la majordoma, la van dur a una clínica, també a Barcelona, i tot plegat es va fer gràcies a la intervenció del Comitè. Comenta que hi havia uns 7 o 8 individus davant de la rectoria, entre ells un tal Morales, que era l'únic que portava una escopeta.

Tot seguit, l'encausat continua detallant una sèrie d'ocasions en les que ha ajudat a persones que estaven en perill per les seves idees. Per exemple, recorda el cas d'un sacerdot que estava amagat a la finca "la Sínia", de Joan Juncosa, que va anar al Comitè per demanar-li un salconduit pel religiós, que era el seu oncle. També va fer el mateix per l'actual alcalde de Calafell, que li va sol·licitar un passi que el permetés moure's lliurement per tot Catalunya, ja que els milicians el perseguien. A Rafael Gibert i a la seva muller també els va aconseguir uns salconducts per la mateixa raó, i d'aquesta manera van poder arribar a Barcelona. A més a més, explica que va anar a buscar a l'Antoni Romeu, a les dues de la matinada, perquè se n'anés a la capital. I també diu que va donar un altre passi a Salvador Llansà, perquè pogués fugir.

2.1.3 Auto resum i pena

Es ratifica el processament d'Isidre Vidal i es remet al Sr. President del Consell de Guerra Permanent.

S'informa que l'encausat va ser president del Comitè revolucionari de Calafell i que, sota el seu mandat, es van cometre els assassinats dels Germans del Sanatori de Sant Joan de Déu i la crema de les imatges de l'església. També menciona les incautacions a persones de dretes.

Finalment, s'estén una diligència per traslladar a Isidre Vidal a la presó de Tarragona, el 24 de febrer de 1939, per ordre del Jutjat Militar núm. 4. I l'11 d'abril de 1939, es reuneix el Consell de Guerra Permanent d'Urgència del Jutjat Militar núm. 2 de la Plaça de Tarragona i falla una condemna de pena de reclusió perpètua.

2.2 Diligències prèvies instruïdes contra Isidre Vidal Rovirosa, al Jutjat Militar Permanent de la Plaça de Tarragona

Es tracta d'unes diligències prèvies instruïdes “en esclarecimiento de su conducta y actuación durante la época marxista, especialmente la detención y asesinato de varios Hermanos de San Juan de Dios”.

2.2.1 Ofici/denúncia

El punt de partida és un ofici¹⁵, amb caràcter de denúncia, de data 28 d'agost de 1940, que l'Alcalde-President accidental de la Comissió gestora de l'Ajuntament de Calafell, Josep Romeu Casas, i el cap local de FET y de las JONS, Joan Solé Güell, envien al jutge encarregat del cas, al Jutjat Militar Permanent de la Plaça de Tarragona, perquè no troben encertat que s'hagi posat en llibertat¹⁶ a Isidre Vidal. Expliquen que l'encausat es trobava a la presó de Sant Miquel dels Reis¹⁷ i, segons diu l'ofici, fou alliberat “...en virtud de órdenes emanadas de la Superioridad y por expreso designio del Caudillo quien dada su magnanimidad ha querido que retornaran a sus hogares españoles nuestros perdonados de sus errores o mejor equivocados o mejor engañados...” I els signants de l'ofici, per bé que accepten acomplir i fer acomplir els designis dels Superiors, amb l'objectiu de fer un bé a la “Justicia” i a la “Patria”, també volen facilitar informació que demostra que “...Isidro Vidal Rovirosa no es un equivocado y menos un engañado...” Tot seguit, exposen una mena de síntesi biogràfica de l'encausat, en la que fan constar que, des de jove, tenia “tendencias extremistas”, i que criticava a les persones d'ideologia religiosa que assistien a l'església. També el qualifiquen com “el matón del pueblo”, i expliquen que, en els períodes electorals, coaccionava a la gent de dretes perquè votessin a partits d'esquerres. Sovint feia propaganda contra la religió, la pàtria i la família, en els cafès, en trobades amb joves o, simplement, pel carrer. Quan va arribar la República¹⁸ es va convertir en el cap del Comitè Revolucionari i, durant els esdeveniments del 6 d'octubre de 1934,¹⁹ es va apropiat de les claus de l'església. Per aquest fet, entre altres raons, va ser detingut i empresonat. En el moment en què es va iniciar el “Glorioso Movimiento Nacional”, es va convertir en el “mandamás” del poble i, des del

¹⁵ Diligències prèvies 41211, del Jutjat Militar Permanent, núm. 2 de la IV Regió Militar.

¹⁶ En un ofici de l'Auditoria de Guerra de la Delegació de Tarragona, de data 2 de setembre de 1940, llegim que, per bé que la pena inicial era de 30 anys de reclusió major, segons la sentència de l'11 d'abril de 1939, la Junta d'Examen de Penes va proposar commutar-la per la de 3 anys de presó menor i, en virtut d'això, Isidre Vidal podia anar al seu domicili, en situació de presó atenuada.

¹⁷ Al llibre de RECASENS LLORT, J. *La repressió franquista al Baix Penedès (1938-1945)*. Cossetània Edicions. Valls, 2007. Pàgina 146, llegim que l'encausat primer va ingressar a la presó del Vendrell (4 de febrer de 1939), després el van portar a la de Tarragona (24 de febrer del 1939) i el 7 de maig de 1939 el van traslladar a la presó de Sant Miquel dels Reis (València).

¹⁸ La II República es va proclamar el 14 d'abril de 1931. Jaume Jané Papiol, “El Noi”, va ser el primer alcalde de la República i, tal i com expliquen Montoliu i Santacana a *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*, va ocupar el càrrec molt poc temps, atès que la primera mesura que va prendre el consistori va ser crear unes escoles nacionals a la platja, ja que ensenyar a llegir i escriure a la població, sobretot a les dones i els mariners, era una assignatura pendent i d'importància cabdal per a l'alcalde i al nou govern, fins a tal punt que, donat que Jaume Jané era l'únic del poble que tenia el títol de mestre, va haver de renunciar al càrrec de batlle, per dedicar-se a ensenyar.

¹⁹ El 6 d'octubre de 1934, Lluís Companys va proclamar l'Estat Català de la República federal Espanyola, des de la balconada del Palau de la Generalitat. I després que fracassés la revolució, un seguit de persones van ser destituïdes del seu càrrec al consistori municipal i, juntament amb altres que també havien participat en l'intent revolucionari, foren detingudes i portades un a vaixell presó.

seu càrrec de president del Comitè Revolucionari, va dirigir un seguit d'accions com, per exemple, la requisita d'objectes religiosos de les cases. Mencionen concretament l'episodi que va protagonitzar quan va tirar un Sant Crist des d'un balcó i, com que no es va rompre, el va trencar ell mateix a cops de martell. També diuen que va participar en la destrucció d'altars i en la crema d'objectes religiosos de la parròquia i de l'ermita de Sant Antoni. Pel que fa a l'assassinat dels germans de Sant Joan de Déu, afirmen que l'acusat va prohibir personalment que es venguessin bitllets de tren als frares, de manera que no se'n poguessin anar. Així mateix, relaten que va intervenir en la detenció de tres germans que havien anat a l'ermita de Sant Antoni per acomiadar-se del capellà, declaren que se'ls van endur amb la resta de frares que estaven a l'estació i que, finalment, van ser tots assassinats. Anomenen a un tal Jaime Adrià Soler, que en pot donar testimoni.²⁰ També l'acusen d'haver anat, acompanyat d'un altre home, anomenat "Calero", al costat de la via, on hi havia un germà ferit, i haver ordenat que se'l rematés. Per acabar, els signants escriuen de l'encausat que "... por su edad y su manera de pensar y obrar ejercía una influencia sobre sus demás compañeros de los cuales algunos de ellos ya han sido fusilados en cumplimiento de la Justicia Nacional y teniendo en cuenta que no habían actuado tan marxistamente como lo hizo el aludido...".

2.2.2 Informe

Davant d'aquest ofici i de la proposta de commutació de pena elevada a la Comissió d'Examen de Penes de Tarragona, el comandant president del referit òrgan escriu un informe, en data 2 d'octubre de 1940, en què fa constar que l'encausat va ser condemnat a reclusió perpètua pel sumaríssim 341, de l'Auditoria que es va fer a la plaça de Tarragona. En el mateix escrit, repassa la trajectòria política d'Isidre Vidal i, pel que fa als fets relacionats amb l'assassinat dels germans del Sanatori, manifesta que l'acusat no els va poder evitar i que va aconseguir salvar a un frare, proporcionant-li un salconduit. També diu que la Comissió sol·licita la commutació de la pena, atès que, d'una banda, Isidre Vidal no va ordenar executar cap assassinat, ni com alcalde, ni com a president del Comitè, i, d'altra banda, es tracta d'una persona que no té "mals antecedents", per tant, la pena ha de ser inferior a l'imposada inicialment. A més a més, menciona que de tots els testimonis que han declarat, no n'hi ha cap que pugui presentar càrrecs ja que, si bé n'hi ha un que situa al processat en el lloc dels fets, també especifica que no duia armes, i recorda que el mateix Isidre Vidal va advertir als germans que era perillós anar-se'n sense salconduit, i va mirar de gestionar aquesta documentació per als frares, cosa que no va aconseguir. Així mateix, fa referència a què va ajudar a fugir al capellà del poble i a la seva majordoma; a una altre religiós, que era tiet de l'amo de la Sínia; a Josep Rovirosa; a Rafael Gibert i la seva muller; a Antoni Romeu, o a Salvador Llansà.

En definitiva, l'informe diu que l'encausat fou un element moderador, que no està provat que intervingués en la crema d'imatges de l'església ni en altres actes sacrílegs

²⁰ També assenyalen que poden declarar Joan Solé Galofré i Joan Solé Romeo.

i, finalment, assenyala que aquells que no estan d'acord amb la commutació de la pena, no ho havien manifestat anteriorment, i que ho podien haver fet.

2.3 “Capitania General de la IV Región Militar. Juzgado Militar núm. 2 de Tarragona. Procedimiento sumaríssimo ordinario, núm, 25577”

Aquest procediment s'instrueix contra: Jaume Mates Mañé, Enric Brull Pinyol, Salvador Romeu Borrell, Casimir Solé Papiol, Eduard Soler Isern i Isidre Vidal Roviroso.

2.3.1 Declaracions

En primer lloc, llegim les següents declaracions,²¹ de data 10 de desembre de 1940: Josep Romeu, alcalde accidental de Calafell, ratifica tot el que ha fet constar en la denúncia de 28 d'agost de 1940, i afegeix que durant els successos revolucionaris d'octubre de 1934, Isidre Vidal va incautar les claus de l'església del poble i també va organitzar a un grup d'homes armats, que anaven de país a país i patrullaven pels carrers. Quan la revolució va fracassar, van detenir a l'acusat i el van traslladar al vaixell presó que hi havia en aquella Plaça. Tot seguit, fa referència als dies de la República, quan l'encausat és nomenat president del Comitè Revolucionari Antifeixista. Explica que va amenaçar al secretari de l'Ajuntament, Antoni Solé Ferré, dient-li que li pegaria quatre trets, si no treballava bé. És l'època que, segons el declarant, es van produir, entre d'altres, fets com: la crema de material de l'església; les requises d'objectes religiosos a les cases de gent de dretes; l'assassinat del capellà de l'Ermita de Sant Antoni i la matança dels germans del Sanatori. Josep Romeu explica que no havia denunciat abans a l'encausat, perquè sabia que hi havia gent que ja ho havia fet. Però que quan s'assabentà que tornava a estar lliure pel poble, va decidir cursar la denúncia.

Més tard, el 21 de desembre de 1940, el declarant envia un ofici al jutge, amb un informe relatiu a Isidre Vidal, en el que torna enumerar els mateixos fets de la denúncia i de la declaració.

Joan Solé, cap local de FET y de las JONS “desde la liberación de Calafell”, també ratifica tot el que ha fet constar en la denúncia de 28 d'agost de 1940, i justifica no haver-ho denunciat abans, perquè sabia que Isidre Vidal ja estava empresonat, però que en tenir constància que, al tornar al poble en llibertat provisional, li va dir a la seva cunyada, Carme Giró Montagut, que a la presó estaven els bons i que els dolents estaven al carrer, i que així que pogués tornaria a “fer de les seves”, va decidir interposar la denúncia.

Jaume Adrià Soler, a banda relatar els esdeveniments que ja hem comentat, també afegeix que després de l'execució del seu tiet, Mossèn Jaume Soler, Isidre Vidal va anar al domicili amb els assassins per fer un registre i cremar objectes. Després, menciona que el president del Comitè va ordenar la cerca d'unes persones de dretes

²¹ Declaracions incloses en unes altres diligències prèvies del procediment sumaríssim ordinari núm. 25577.

que s'havien amagat a la muntanya.²² I acaba la declaració afirmant que "... Isidro Vidal se ha manifestado siempre con cierto descontento del actual Régimen".

En segon lloc, trobem les declaracions de data 22 de gener de 1941, entre les que destaca la de Carme Giró, que fa constar que està enemistada amb el seu cunyat, Isidre Vidal, i explica que, ja a l'any 1934, ell l'havia amenaçat. La resta d'exposició coincideix amb tot el que ja s'ha dit i, per acabar, afegeix que així que l'encausat ha tornat al poble, l'ha amenaçat novament amb una pistola, a causa dels bens de la família, i que va dient públicament que espera tornar a manar una altra vegada "para cortar cabezas de nuevo".

El testimoni de Guillem Canales, ferroviari de professió, és important perquè puntualitza que la persona que va donar l'ordre de no vendre bitllets als religiosos va ser Jaume Palau, i que Isidre Vidal, en canvi, va ajudar a un germà que estava amagat a l'estació, i que algunes altres vegades, també va facilitar documents a persones que estaven perseguides perquè poguessin fugir.

2.3.2 Registre domiciliari

El 29 de gener de 1941 es va fer un registre del domicili d'Isidre Vidal, amb la conformitat de la seva germana, Maria, que hi va estar present amb dos veïns, Jaume Adrià Soler i Ramon Ricart Dalmau, que també van verificar l'actuació de la Guàrdia Civil. En el registre, que va començar a les 8 i va durar 3 hores, no van trobar armes.

2.3.3 Interrogatoris (21 de febrer de 1941) i fitxes de la Comandància Militar del Vendrell

Als interrogatoris llegim que, en esclatar el "Movimiento", van cridar al front a Jaume Matas. Va estar per Tortosa i Amposta, a fortificacions i, després de 4 mesos, s'allistà a la Guàrdia d'Assalt. Llavors va anar a Barcelona, a Palamós, i va passar a França el gener de 1939, on va romandre fins que va agafar un tren, que circulava per Portbou, i es va traslladar a Reus. Explica que a la Guàrdia d'Assalt era amic de Martí Nomdedeu, alcalde del barri marítim i dirigent del Comitè. Comenta que, fins i tot, el va tenir vivint a casa. El 24 de febrer de 1941, en un interrogatori posterior, Jaume Matas diu que Isidre Vidal era la persona que ordenava totes les detencions i actes que es feien en el poble.

El metge interí, José M. Gómez Ceballos, declara que el Comitè li va demanar que anés a practicar les autòpsies dels germans Hospitalaris, i que ell els va convèncer que no era necessari. Diu que hi havia uns 15 cadàvers. Entre les persones que estaven allí, identifica a Enric Brull i a Salvador Romeu. Anaven armats. També reconeix a Isidre Vidal i, quan li ensenyen una foto, a Martí Nomdedeu.

²² Està fent referència a la batuda dels Marsè, que comentaré més endavant. Tanmateix, quan es van produir els referits esdeveniments, segons el que consta en els expedients del processats per aquells assassinats, el president del Comitè revolucionari era Enric Dalid Totossaus.

A l'interrogatori d' Enric Brull Piñol, l'encausat explica que una persona del Comitè, Joan Subirats, li va dir que havia d'anar amb ell a buscar els cadàvers: "Tienes que venir con nosotros a recoger unos cadáveres de los frailes que hemos muerto". Assegura que va protestar, però que hi va haver d'anar, i que va passar el mateix amb Salvador Romeu.²³ Enric Brull afegeix que en el lloc dels assassinats també estava l'Eduard Soler.

Pel que fa a les fitxes de la Comandància Militar del Vendrell, veiem que fan referència a Jaume Matas, Enric Brull i Salvador Romeu. La del primer d'ells, fa constar que va robar 250 pessetes a l'amo de la fàbrica de guix on treballava, i que també va robar a una casa de prostitutes. Diu que va fer de guixaire a la casa "Villa Alicia", del barri Marítim, on després fou assassinada la senyora Alicia Ávila Bernabeu.²⁴ A més a més, destaca la vida de vici que portava l'encausat, que anava amb dones de "mala nota", i que era bevedor i jugador.

A les fitxes d'Enric Brull i Salvador Romeu, llegim que eren persones d'esquerres, pescadors, i que van recollir els cadàvers dels germans assassinats.

2.3.4 Interrogatoris (27 de febrer de 1941) i fitxes (1 de març de 1941)

Llegint els interrogatoris veiem que Rossend Suau Martí, que era xofer i mecànic, explica que el dia dels assassinats va anar a l'Ajuntament per demanar permís per absentar-se a Isidre Vidal, i aquest li va indicar que li anés a dir a Martí Nomdedeu, que li enviés el camió més gran que tingués, per anar a buscar els cossos dels frares morts. Quan l'interrogat va fer el que li havia dit Isidre Vidal, Martí Nomdedeu el va obligar a portar el seu camió per anar a recollir els cadàvers. El va acompanyar "un tal Casimiro", que anava armat, i un altre home que no coneixia. Acaba dient que va deixar el camió al lloc dels fets i que, amb el permís d'Isidre Vidal i de Martí Nomdedeu, se'n va anar, malalt, després de veure als germans morts.

Tomàs Noya Borrell explica que Josep Maria Bolet Alegret el va anar a buscar perquè l'acompanyés amb el seu camió a recollir els cossos dels frares assassinats. I diu que també s'hi va afegir Eduard Soler. I aquest darrer, al seu torn, explica que a ell el va anar a cercar Martí Nomdedeu, per anar plegats a recollir els cadàvers dels germans. També menciona a Rossend Suau i "al tal Casimiro", i relata com, entre tots tres, van

²³ En una manifestació posterior, el 24 de febrer de 1941, Salvador Romeu diu que Isidre Vidal el va obligar a anar a recollir els cossos, i afegeix que va servir a l'"exèrcit roig" en les columnes del POUM, però que després de 4 mesos el van declarar inútil per tenir una hèrnia i palpitations.

²⁴ En un ofici de la Comandància del Vendrell, de data 24 de febrer de 1941, llegim que és a partir de la investigació de l'assassinat d'Alicia Ávila Bernabeu, el 13 o 14 de febrer d'aquell any, que, per tal de trobar al culpable i, atès que tot apunta a què el mòbil és el robatori, s'investiga als sospitosos habituals. Llavors, descobreixen indicis de participació en els crims del Sanatori Marítim de Calafell, en algun d'aquests sospitosos: Jaume Mates Mañé, Enric Brull Pinyol i Salvador Romeu Borrell, que van ajudar a carregar els cadàvers. I, a més a més, el metge, J.M. Gómez Ceballos diu que els va veure amb armes, per tant, pot ser que també participessin en els assassinats.

haver de traslladar a un dels pares, sense saber ben bé si estava viu o mort. Diu que després, van anar a buscar més cossos i que es van trobar amb Salvador Romeu.

Casimir Solé, segons declara, estava prenent un cafè i un tal Modest Casellas i un altre senyor el van anar a buscar per anar a recollir els cossos dels germans Hospitalaris. Va veure com disparaven a un frare que estava a prop del Sanatori i que al costat seu hi havia un senyor que portava un mosquetó, però que no el pot identificar. També hi havia l'Eduard Soler, el Modest Casellas i el Rossend Suau. A Enric Brull i Salvador Romeu els va veure en el lloc on hi havia la resta dels morts.

Quant a les fitxes, de Casimir Solé, llegim que era fresador. Que quan es va iniciar el "Glorioso Movimiento Nacional" va sortir al carrer amb armes i que va participar en l'assassinat dels pares del Sanatori. D'Eduard Soler, diuen que era xofer i mecànic. Que va requisar automòbils, i que també va participar en l'assassinat del germans Hospitalaris.

2.3.5 Oficis

En els diferents oficis que consten en aquest expedient, veiem quina mena d'informació es donava dels encausats.

Primer fem un cop d'ull als escrits que la Capitania General de la IV Regió Militar, adreçats al Jutge Militar del Jutjat núm. 2 de Tarragona: De Jaume Matas fan constar que era d'esquerres, que va participar en el saqueig d'alguns domicilis i que va anar voluntari a l'exèrcit roig, on va ser Guàrdia d'Assalt. Pel que fa a Enric Brull i Salvador Romeu, també informen que eren d'esquerres i que se'ls va veure recollint els cadàvers dels germans del Sanatori. Quant a Eduard Soler, a més de la ideologia d'esquerres, mencionen que va requisar vehicles i que el van veure conduint els camions que duien els cossos dels frares assassinats. I de Casimir Solé fan referència a què quan es va iniciar el "Glorioso Movimiento Nacional" va sortir al carrer amb armes acompanyant a gent de Comitè Antifeixista. També diuen que va presenciar com remataven a un frare i que va recollir els cossos d'altres germans.

Si mirem, ara, els oficis que va enviar Falange Española Tradicionalista y de las JONS al mateix jutjat, veiem que expliquen que Enric Brull va ingressar a l'exèrcit roig voluntàriament; que Eduard Soler tenia bons costums i bona moralitat; que Jaume Matas va ser Guàrdia d'Assalt; que Salvador Romeu fou un element destacat del POUM i que va participar en la recollida dels cadàvers, i que Casimir Solé només va fer serveis de vigilància, i que era persona de moralitat religiosa i bons costums.

I si, finalment, repassem els oficis que l'Ajuntament de Calafell, del que Josep Romeu n'és alcalde, adreça al mateix jutjat, llegim que fan referència a les idees extremistes de Jaume Matas, a què va ser Guàrdia d'Assalt, i a què no se li coneixen delictes de sang. D'Enric Brull, igual que en les cartes que hem comentat abans, mencionen que va anar voluntari a l'exèrcit roig. I de Salvador Romeu, també fan constar que va

pertànyer al POUM, però afegixen que ho feu pressionat per la propaganda i la insistència dels directius “rojos”. Menciona que va ingressar a l'exèrcit com a voluntari i que el van obligar a recollir els cadàvers dels germans Hospitalaris. Acaba dient que no se li coneixen fets delictius. De Casimir Solé destaca que és molt jove i que el van obligar a fer els serveis de vigilància amb armes. Per acabar, d'Eduard Soler diuen que té idees extremistes, que era xofer del Comitè, que va requisar cotxes, i que no se li coneixen fets delictius.

2.3.6 Declaracions (16 d'abril de 1941)

Josep Ordoi Casas explica que d'Enric Brull només sap que va anar al front. I d'Eduard Soler Isern, diu que va anar a buscar a Josep Ramon Casas - que és cosí del declarant- per agafar un camió, ja que un individu anomenat “Botet” li havia exigut que el conduís.

Isidre Biosca Tetas, a les seva declaració, explica que Eduard Soler va requisar el camió de Josep Romeu. Afirmar que ho sap perquè li ha sentit dir al mateix Eduard Soler, però aclareix que en parla sense estar-ne orgullós. I conclou dient que no sap si ho va fer per iniciativa pròpia o perquè el van obligar, i també desconeix si va traslladar els cossos dels assassinats.

2.3.7 Declaracions indagatòries i carta d'Isidre Vidal Roviroa

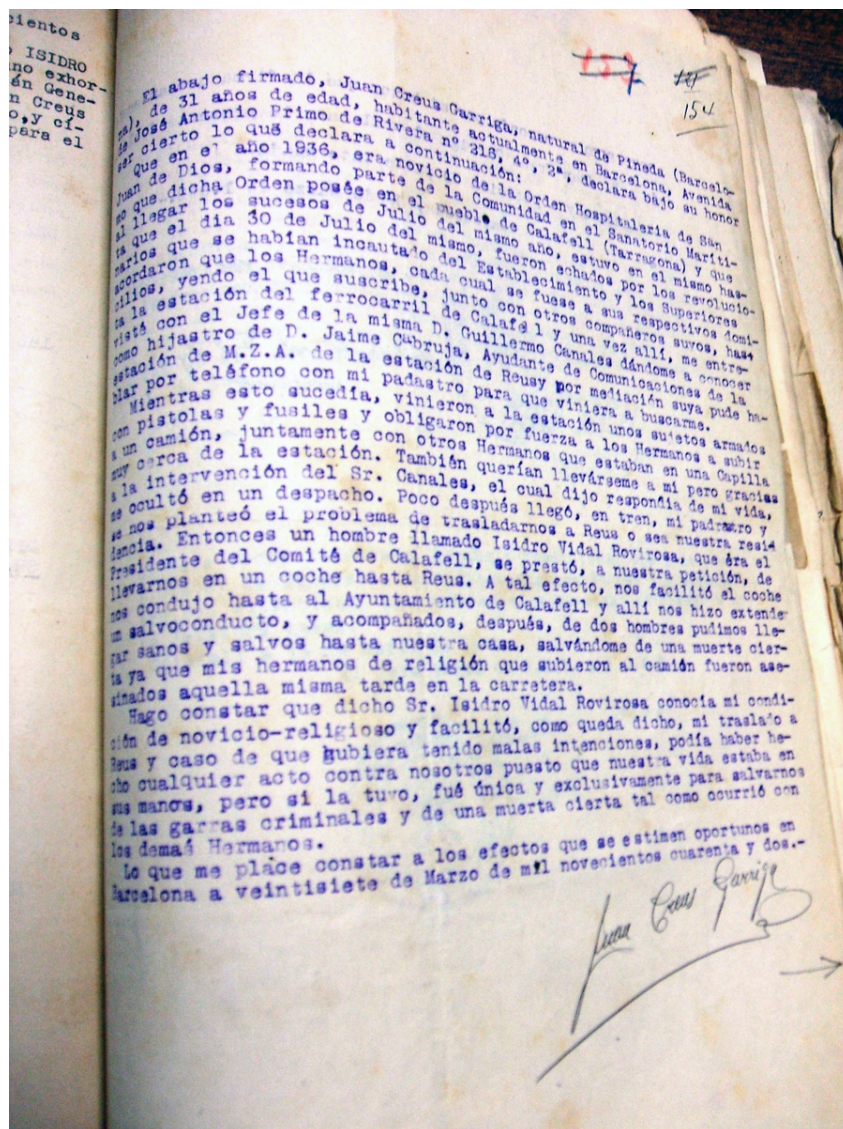
En data 16 de juny de 1941, es prenen un seguit de declaracions indagatòries,²⁵ que no ens revelen res que no haguem comentat anteriorment. I el 19 de juny, Isidre Vidal adreça un escrit al jutge del Jutjat Militar núm. 2, per fer constar que en el sumari hi ha moltes acusacions que són falses, i per repetir el que ja va manifestar a la seva declaració indagatòria de 6 de febrer de 1939, en relació al seu captivament durant els dies en què es van produir els assassinats dels germans del Sanatori. Així mateix, recorda que va ser ell qui va presidir la inauguració de la referida institució,²⁶ i que a l'estiu de 1936 va mirar d'aconseguir salconduits pels frares, encara que només en va poder salvar a un. En acabar la carta, torna a enumerar a tota la gent que va ajudar a fugir i diu que aquestes persones poden confirmar la seva declaració.

Malgrat tot això, el 13 d'octubre de 1941, es ratifica la sentència de presó per a Jaume Mates, Enric Brull, Salvador Romeu, Casimir Solé, Eduard Soler i Isidre Vidal. I el 9 de març de 1942, el jutge Antonio Morales García dicta un auto en el qual decreta la “perillositat” d'aquest darrer processat, el priva de qualsevol benefici penitenciari i demana que es comuniqui la resolució al director de la presó provincial de Tarragona.

²⁵ Declaren: Jaume Matas Mañé, Enric Brull Piñol, Eduard Soler Isern, Casimir Solé Papiol i Isidre Vidal Roviroa.

²⁶ El 23 de maig de 1929, el rei Alfons XIII va inaugurar oficialment el Sanatori, que, de fet, ja oferia serveis des de 1924, en unes petites cases de fusta que es van fer a la platja.

2.3.8 Darreres declaracions

Declaració de Joan Creus. Document de l' arxiu del TMT 3r.
(Foto: Carme Felius)

El 28 de març de 1942, Joan Creus Garriga declara, mitjançant una carta,²⁷ que l'any 1936 pertanyia a la Comunitat de Sant Joan de Déu. Explica que el 30 de juliol els revolucionaris van fer fora als germans, que van anar a l'estació de Calafell. Diu que allí va parlar amb Guillem Canales, per fer-li saber que era el fillastre de l'ajudant de comunicacions de l'estació de Reus, Jaume Cabruja, i perquè el deixés telefonar al seu padastre per demanar-li que el vingués a buscar. El declarant continua explicant que, mentre passava tot això, uns homes armats van obligar als frares a pujar a un camió i que, llavors, Guillem Canales el va amagar dins d'un despatx. Després va arribar el seu padastre i, una mica més tard, l'Isidre Vidal, que els va dur en cotxe fins

²⁷ El 3 de juliol de 1942, torna a declarar, aquesta vegada presencialment, a favor d'Isidre Vidal.

a l'Ajuntament, on els va facilitar salconduits, i va fer que dos homes els acompanyessin fins a casa seva.

El 13 d'abril de 1942, Josep Ortoll Casas i Joan Romeu Rovirosa, membres de FET y las JONS, també declaren en favor de l'encausat.

2.3.9 Commutació de pena

L'auditor de guerra de la IV Regió Militar, el 19 de maig de 1943, exposa que en el procediment sumaríssim ordinari 25577, es tornen a veure el mateixos fets pels quals Isidre Vidal fou condemnat a reclusió perpètua, en el sumaríssim d'urgència 341, i quan la Comissió Provincial d'Examen de Penes de Tarragona revisa el cas, proposa la commutació de condemna de reclusió perpètua per la de 3 anys de presó menor, i que el processat passi a la situació de presó atenuada fins que la Comissió Central resolgui la proposta. Finalment, es produeix el sobreseïment definitiu de la pena²⁸ i el 22 de juny de 1943, l'Isidre Vidal surt en llibertat.

²⁸ Pel que fa a Jaume Matas Mañé, Enric Brull Piñol, Salvador Romeu Borrell, Eduard Soler Isern i Casimir Solé Papiol, se'ls imposa el sobreseïment provisional de les actuacions.

Capítol 3

L'assassinat dels Marsè. Processats: Bartomeu Cusidó Gatell, Josep Valldosera i Magí Mestre Romeu

En aquest capítol explico l'assassinat de Josep Marsè Mestre, de 52 anys, el seu germà Pere Marsè Mestre, de 47, i els seus dos fills: Pere Marsè Ferré, de 23 i Josep Marsè Ferré, de 19, a partir de l'anàlisi dels expedients judicials, que acaben amb un auto resum que fa constar que no hi ha elements per provar que van participar en els fets, i amb una sentència que condemna a Magí Mestre a 12 anys i un dia de reclusió temporal, i a Bartomeu Cusidó i Josep Valldosera a la pena de mort.

3.1 L'assassinat dels Marsè

Segons diuen Montoliu i Santacana a *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*, la relació entre la gent del Comitè Antifeixista de Calafell, la del Comitè de Cunit i els Marsè, es remonta a l'any 1933, quan Joan Albà va matar l'hereu de la referida família. Després d'aquell fet, moltes persones que posteriorment integraran el Comitè de Calafell, es van organitzar per realitzar un seguit d'actes en solidaritat amb l'assassí.

Per mirar d'entendre perquè els revolucionaris justificaven l'ús de la violència, tenim les paraules d'un home que llavors tenia 50 anys: "(Tot això) *va venir perquè feien treballar als treballadors per no-res. Al cap de setmana, treballant desesperats, veien l'amo com els guaitava, amb la sombrarilla i el puro, tot plegat per tres duros. I d'aquí va venir la revolució: de l'esclavitud, home, que feien passar als treballadors!. Ells passejant-se amb la sombrarilla i el puro, cal veure els treballadors... D'aquí va venir: massa, massa esclavitud!*"²⁹

Josep Valldosera, Bartomeu Cusidó i Magí Mestre van ser jutjats per aquests assassinats. Les actuacions que es van dur a terme figuren a l'expedient del judici sumaríssim d'urgència núm. 1140, del Jutjat d'Instrucció núm. 4 de la Delegació de Tarragona, que va iniciar les actuacions el 8 d'abril de 1939.

3.2. Denúncia

Francisco Galirte Franco, guàrdia segon de la tercera companyia de la comandància de la Guàrdia Civil de Tarragona, que prestava serveis a Calafell, recull la denúncia que, el dia 28 de març de 1939, fa la senyora Àngela Solé Robert, de 53 anys i vídua de Josep Marsè Mestre, per fer constar el que sap d'alguns dels assassins del seu cònjuge, del seu germà polític, Pere Marsè Mestre, i dels seus nebots, Pere i Josep Marsè Ferrer.

Diu que els seus familiars estaven perseguits pels "rojos", i per això es van amagar a la muntanya de l'Avenc. Declara que van ser capturats per membres del Comitè Revolucionari de Cunit, que "es veu que" els havien anat a buscar, ja que Josep

²⁹ Montoliu i Santacana. *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*. Llibres de Matrícula. Calafell, 1998. Pàgina 44

Valldosera els havia denunciat a la referida organització, i que els van executar a la carretera de St. Antoni. També fa constar que van abandonar els cossos allà mateix, sense donar-los-hi sepultura.

A la denúncia, figuren com a inductors i autors dels assassinats: Josep Ferrando Pagès (president del Comitè de Cunit), Pere Hugué Solé (cap de les milícies de Cunit), Benet Marimón Batet, Enric Dalid Totossaus, Jaume Palau Papiol, Josep Palau Papiol, Josep Valldosera Rosell, Josep Montejo Gregorio i Bartomeu Cusidó Gatell.

3.3 Declaracions

Pel que fa a les persones vinculades al Comitè de Cunit, van declarar: Josep Serra Albert, que era pagès, i que manifesta que va ser nomenat membre del Comitè Revolucionari de Cunit, durant els primers dies del "Movimiento", però que no va participar en cap acció del mateix i que ignora qui van ser els assassins dels Marsè.

Josep Ferrando, també era llaurador, i declara que durant els primers dies del "Movimiento" el van nomenar president del Comitè Revolucionari de Cunit, però que només va intervenir en la crema de les imatges de l'església, i que va ser idea d'uns forasters. Així mateix, explica que, la tarda del dia 15 d'agost de 1936, quan estava reunit amb el Comitè, es va presentar Pere Hugué per anunciar que, al matí següent, havien de fer una batuda al turó de l'Avenc per trobar a uns feixistes que s'hi havien amagat. Que a l'endemà hi van anar, sense saber massa bé què passaria, i que una estona després que la cerca hagués començat, es van assabentar que quatre homes havien estat assassinats a la carretera de St. Antoni. Per acabar, afirma que no sap qui ho va fer. Que hi havia gent de Cunit, de Calafell, de Bellvei i de l'Arbós.

Joan Ferré Serra, un altre pagès, fa constar a la seva declaració el nom de persones del Comitè Revolucionari de Cunit,³⁰ del qual ell mateix era membre. I, igual que Josep Ferrando, explica que només van intervenir en la crema de les imatges de l'església, i que ho van fer seguint la iniciativa d'uns forasters. Pel que fa a la resta de la declaració, repeteix el que ja ha relatat el testimoni anterior.

L'Alfons Marimon Batet, que també treballava al camp, manifesta que el cap de les milícies revolucionàries de Cunit, el 15 de novembre de 1936, li va donar la instrucció de presentar-se a l'Ajuntament al dia següent. Explica que, quan ell li respongué que no hi seria perquè havia de moldre farina, Pere Hugué va insistir, dient-li que la farina podia esperar. Quan l'endemà a les sis va anar a l'Ajuntament, a més del cap de les milícies, es trobà amb Melcior Solé i Benet Marimon, el seu germà. Tots junts van anar a la Masia Segú, a esperar l'arribada de Joan Vidal Vives. Després es van dirigir cap a la muntanya, sense saber què havien de fer. I, passada una estona, els van deixar marxar. Assenyala que tots portaven armes de foc, excepte ell, i que no es va

³⁰ Menciona a Josep Ferrando Pagès, Pere Hugué Solé, Josep Serra Albert, Joan Ferré Serra i Joan Giral Rical.

assabentar de la mort dels quatre homes fins al dia següent. Creu, però no ho pot assegurar, que els assassinats els van cometre la gent dels Comitès de l'Arbós, de Tarragona, de Calafell i de Vilanova i la Geltrú.

Quant a la gent de Calafell que va participar en la batuda, declaren: Josep Valldosera, de 36 anys i solter, que explica que el dia 14 de novembre de 1936, mentre estava caçant, trobà unes petjades de persones i d'altres pistes, per exemple unes mantes, que indicaven que hi havia algú amagat. Quan tornà al poble, a Calafell, ho comentà amb la gent del carrer. Diu que, a la nit, el president del Comitè Revolucionari, Enric Dalid, li va fer preguntes sobre tot el que havia vist. I a la vetlla següent, el mateix Dalid va anar casa seva per ordenar-li que, al matí següent, l'acompanyés a la muntanya per mostrar-li el lloc on va veure les mantes i on pensava que podien estar els fugats. Valldosera declara que s'hi va negar i que, llavors, el president del Comitè l'amenaçà d'afusellar-lo si no obeïa. Al matí següent, doncs, amb altres persones va anar cap a la muntanya, en un camió, i s'aturaren al Mas Segú, on s'organitzà la batuda. Tots portaven escopetes. Recorda que, a més d' Enric Dalid, també hi eren el Jaume i el Josep Palau Papiol, i més gent de l'Arbós i de Vilanova, que portaven als quatre homes que havien capturat. Diu que ell no estava en aquell grup, però que sí que va sentir uns trets. També reconeix que, més tard, va anar amb altres persones a la Masia Plat, on menjaren un parell de corders, i que va ser llavors quan escoltà els comentaris sobre els assassinats.

La versió de Bartomeu Cusidó, un pescador de 30 anys, casat i pare de dos fills, completa una mica més la història de l'anterior declarant. Explica que, el dia 14, ell estava en un ball, quan es va presentar Josep Valldosera i li va preguntar si era de l'UGT, i quan li va dir que sí, li va revelar que havia estat caçant, que havia descobert unes petjades d'homes, que havia vist uns "bultos" tapats per unes mantes, que podien ser persones amagades. Bartomeu Cusidó diu que li va aconsellar que ho comunicés al Comitè, i li va fer saber que ell no volia tenir res a veure amb aquella història. Malgrat això, finalment, Bartomeu Cusidó també va haver d'anar a la batuda i, com Josep Valldosera, diu que després de detenir als Marsè, un grup de Vilanova i de l'Arbós van acordar traslladar-los a Vilanova i que, quan ell ja tornava cap a Cunit, per anar a buscar un cotxe i recollir als companys, va escoltar uns trets. Declara que quan va tornar es va trobar a la gent fent un dinar, que estaven menjant tres cabrits i que, aleshores, va saber tot el que havia passat.

Magí Mestre és un pagès que té 35 anys quan fa aquesta declaració. Està casat i té un fill. Fa constar que, seguint les instruccions del Comitè de Calafell, ell i un company van anar al turó de l'Avenc per buscar a uns individus que s'hi havien amagat. Un cop allà, van veure que unes 8 o 10 persones de Vilanova s'enduien als fugitius cap a aquella localitat. Diu que també hi havia gent de Calafell³¹ i que no coneixia a ningú

³¹ Menciona a Josep Palau Papiol, Jaume Palau Papiol i Enric Dalid Totossaus.

més dels presents. Més tard, explica que va escoltar uns trets i que s'assabentà del que havia passat, després.

Les declaracions de Joan Solé Güell i de Rafael Gibert Robert confirmen que Magí Mestre, Bartomeu Cusidó i Josep Valldosera estaven presents a la batuda.

El dia 24 d'abril de 1939, al jutjat d'Instrucció núm. 4, del Vendrell, es van prendre les declaracions dels testimonis següents: Joan Solé, que era un comerciant de Calafell, i que explica que Josep Valldosera sempre havia tingut idees d'esquerres i que havia estat rabassaire. Diu que un dia que havia sortit a caçar va descobrir a unes persones que s'havien amagat dels "rojos" i que ho va fer saber al Comitè de Calafell, que va organitzar la batuda que acabà amb la detenció i l'assassinat dels Marsè. Fa constar que, després d'aquells fets, no va participar en accions polítiques i que es va dedicar només a la seva feina. Pel que fa a Bartomeu Cusidó i Magí Mestre, manifesta que eren d'esquerres. Que el primer va pertànyer a l'UGT i el segon als rabassaires. Declara que no van tenir actuacions destacades a nivell polític o social, i que només sap que van participar a la batuda. Vol que consti que, segons els rumors que circulen pel poble, hi van haver d'intervenir obligats pel president del Comitè i jutge municipal de Calafell, Enric Dalid.

A més a més, també declara Ángeles Marsè Solé. Es dedica a les feines de la casa i és la filla de la denunciante, Ángela Solé Robert, que no pot anar a declarar perquè està malalta. Diu que els seus familiars estaven amagats a la muntanya, ja que s'havien significat com a persones d'idees de dretes. I que van ser descoberts per un veí de Calafell anomenat Josep Valldosera, que els va denunciar a la gent del Comitè de Cunit,³² que van organitzar la batuda amb altres persones de Calafell i l'Arbós.

Joan Farré Almirall és un pagès, família dels Marsè. En el seu relat fa constar que es van reunir unes 60 o 70 persones per fer la batuda, i que els assassinats els van cometre uns 15 homes. Acusa a Josep Valldosera de donar l'alarma, i a un seguit de membres del Comitè de Cunit³³ d'haver preparat la batuda i d'haver-hi intervingut fins al final.

Pere Plana Solé és un pagès de Cunit, veí de Josep Ferrando, Joan Ferré i Josep Serra. Declara que pertanyen a ERC i que van formar part del Comitè de Guerra de Cunit. Diu que aquests homes no tenen instints criminals. Que no van mesurar les conseqüències de participar en la batuda i que no té constància que intervinguessin en altres esdeveniments violents, cosa que comparteixen altres declarants.

³² Menciona com a membres del Comitè de Cunit i organitzadors de la batuda a Joan Ferré Serra, Josep Serra Albert i Josep Ferrando Pagès. Fa constar que estan empresonats.

³³ Anomena a Joan Ferré Serra, Josep Serra Albert i Josep Ferrando Pagès.

El dia 2 de maig de 1939 tenen lloc les declaracions indagatòries de Magí Mestre, Bartomeu Cusidó i Josep Valldosera.

Magí Mestre, pagès, de 35 anys i casat, explica que la nit abans dels assassinats tenia una guàrdia i que li van dir que se'n podia anar a casa, però que cap a l'una o les dues de la matinada el van avisar que hauria de participar en la batuda que s'havia organitzat per capturar a uns individus que s'amagaven a la muntanya. Vol destacar que va fer aquell servei obligat, que tenia por de ser castigat i que li va repugnar el que va passar. Explica que va veure com uns homes apareixien amb els detinguts, que els portaven cap a Vilanova, i que va escoltar unes descàrregues que es deuen produir a menys d'un quilòmetre. Diu que després va tornar a Calafell amb més gent. També fa constar que no pertany a cap partit polític ni sindicat.

Bartomeu Cusidó, pescador, de 30 anys i casat, no estava afiliat a cap partit polític abans del "Movimiento", però sí que era d'UGT i, més endavant, va ingressar al partit socialista, seguint el consell d'uns amics. Nega haver participat en la crema dels mobles de la casa del capellà i en l'assassinat dels Marsè. Tanmateix, sí que va formar part de la batuda, però perquè el van obligar. Declara que, aquell dia, en un moment que estava sol a la muntanya, va veure com s'amagaven dos homes, que no es van adonar de la seva presència, i que ell va fingir que no els havia vist. Després, unes persones que intervenien en la cerca els van capturar, i també van agafar als altres dos fugitius. Diu que no va participar en l'assassinat. Que ell se'n va anar cap a Cunit en cotxe, per ordre d'Enric Dalid. Pel que fa al dinar posterior, explica que no hi va prendre part.

Josep Valldosera, pagès, de 36 anys i solter, declara que no pertanyia a cap partit polític ni organització sindical. Quant a la crema d'imatges i mobiliari de l'església, diu que es va limitar a treure a la plaça alguns objectes que estaven tirats pel terra, on unes persones "estranyes" els van cremar. En relació als Marsè, explica que, després d'haver anat a caçar, va comentar amb alguns individus del poble que havia trobat unes mantes a la muntanya, i petjades de persones. Diu que ell no va denunciar aquests fets al Comitè, i que ho deuen fer alguns dels que li van sentir relatar la història. També manifesta que no va participar en l'assassinat. Que no era conscient de la transcendència dels comentaris que va fer pels carrers del poble en tornar del bosc. I que, si hagués previst el que va passar més tard, no ho hauria contat a ningú. També declara que no coneixia als membres de la família Marsè assassinats, i que tampoc no sabia el motiu del dinar que es va organitzar després de la seva mort. Diu que només hi va assistir perquè tenia por que els "rojos" el castiguessin si no hi anava.

3.4 Oficis

Altres documents que hi ha a l'expedient són els oficis que envien al Jutge militar núm. 4 de la Delegació de Tarragona, la "Jefatura Local" de FET y de las JONS, i la Guàrdia Civil, del "Puesto de Calafell", de la província de Tarragona.

Quant als escrits de la “Jefatura Local” de FET y de las JONS, de Magí Mestre, informen que és d'esquerres i rabassaire. Que el dia 15 de novembre tenia una guàrdia i que la gent del Comitè li va dir que si el necessitaven l'avisarien, cosa que van fer aquella matinada, seguint les instruccions d'Enric Dalid, així que va haver d'anar, primer a l'Ajuntament i després a la batuda. En el mateix ofici es fa constar que, segons diu la gent del poble, Magí Mestre no va intervenir per a res en els assassinats.

De Bartomeu Cusidó informen que era d'esquerres i sindicalista d'UGT. Expliquen que va formar part de la batuda perquè el president del Comitè i Jutge Municipal, Enric Dalid, el va fer avisar perquè anés a l'Ajuntament, i un cop allà, li va ordenar que participés en la busca dels Marsè. L'ofici acaba dient que “intervino en la dicha busca y captura ignorándose si tomó parte en los asesinatos”.

De Josep Valldosera també fan constar que era d'esquerres i rabassaire, i que el dia 15 va anar a caçar amb Manuel Guasch Olià, que també era un milicià d'esquerres, i van descobrir l'amagatall dels Marsè. Diu que ho van comunicar al Comitè de Calafell i que tots dos van intervenir en la batuda. A l'ofici llegim que: “Ambos intervinieron en dicha busca y captura, ignorándose si intervinieron personalmente en los asesinatos”.

Pel que fa als oficis de la Guàrdia Civil, tampoc no assenyalen a cap dels tres encausats de Calafell com a autors dels assassinats.

De Magí Mestre explica que ja era simpatitzant d'esquerres abans del “Glorioso Movimiento Nacional”, i que pertanyia a l'UGT. Diu que va participar en la batuda dels Marsè, però que no se sap si va cometre el crim. El que sí que fa constar és que va assistir a l'àpat que es va fer posteriorment, on es van menjar uns cabrits que havien estat requisats.

De Bartomeu Cusidó també assenyalava que, abans del “Movimiento”, era simpatitzant d'esquerres i feia propaganda política a favor d'aquesta opció. Afegeix que va ser membre de la directiva d'UGT. També diu que va requisar aparells de ràdio a persones de “dretes”; que va cremar imatges i mobiliari de les esglésies i de la casa del capellà; que va prestar serveis amb armes, i que va participar a la batuda pel turó Avenc, que va organitzar “un tal Dalid”, cap de les milícies, per trobar als Marsè. Finalment, assenyalava que també va participar en l'àpat que es va organitzar després dels assassinats.

De Josep Valldosera explica que, com els altres dos encausats, amb anterioritat al “Movimiento”, ja era d'esquerres, rabassaire i d'UGT. També diu que va prestar serveis amb armes i que va intervenir en la crema d'imatges i mobiliari de les esglésies i de la casa del capellà. Per acabar, fa constar que va ser ell qui va explicar al Comitè de Calafell que, mentre estava caçant, havia descobert el rastre d'algunes persones

amagades a la muntanya, i que després va formar part de la patrulla que els va anar a trobar. També assenyala que va assistir al dinar que es va fer amb posterioritat.

3.5 Auto resum i sentències

De l'auto resum vull destacar que quan fa referència a Josep Valldosera diu: "... en la cual iba también como uno de tantos [...] sin que nada pueda precisarse de que hubiera tomado parte directa y material en el crimen".

Quant a Bartomeu Cusidó, diu: "... y aunque se comprueva a la cabeza de las declaraciones de que el encartado quizá no sintiera repugnancia alguna hacia el objeto perseguido en aquella acción, es lo cierto que nada consta que participara en el asesinato de los dichos Marsè".

I, pel que fa a Magí Mestre, diu: "... si bien se comprueva que fue totalmente obligado a ello por el presidente del Comitè, y que hizo patente su repugnancia a participar en hechos de tal naturaleza, del cual incluso se retrajo en lo que fue posible antes de caer en sanción por los rojos".

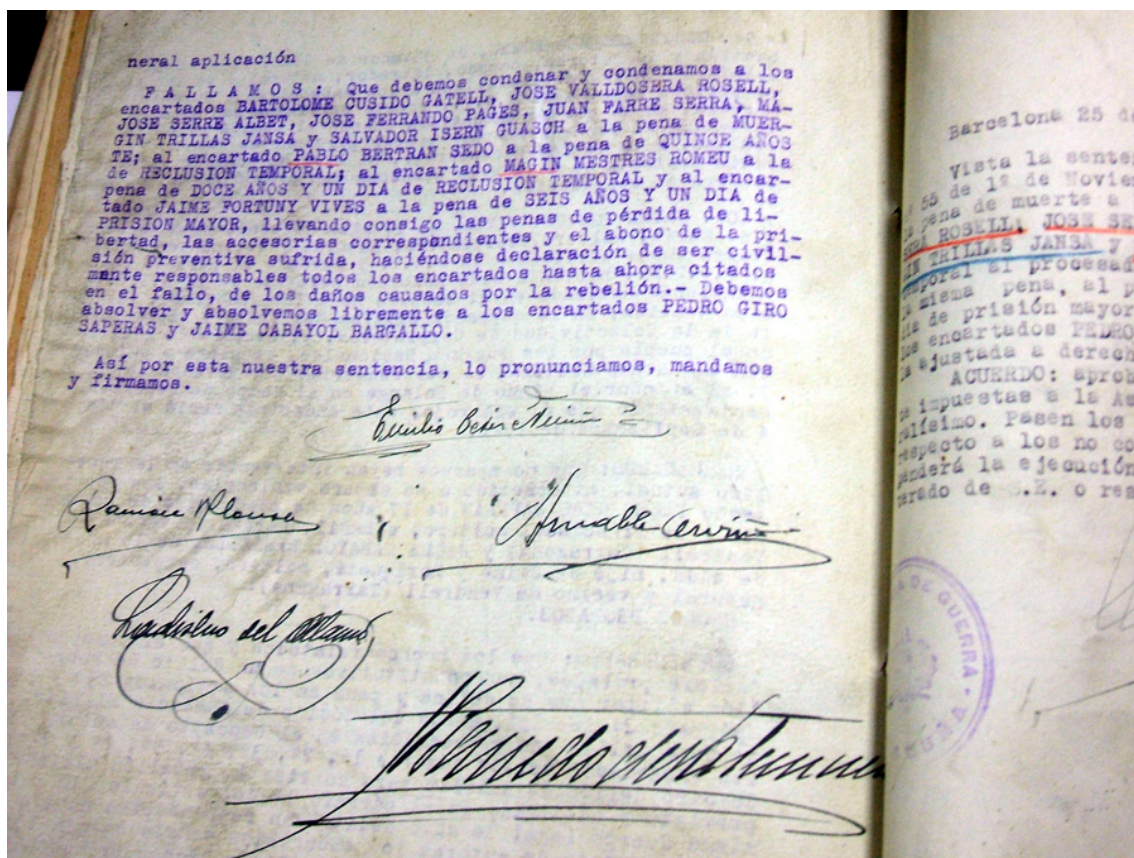
A tots tres se'ls va enviar a la presó provincial i se'ls posà a disposició de l'Il·lustríssim president del Consell de Guerra de Tarragona perquè resolgués. La vista es va fer el 20 de maig de 1939. I a l'acta de celebració del consell de guerra es van fallar un seguit de causes acumulades per rebel·lió militar.³⁴

Tots els processats es van manifestar innocents dels càrrecs que se'ls imputaven.

La sentència es dictà el 20 de maig de 1939, "Año de la Victoria" i va condemnar a la pena de mort a Josep Valldosera i a Bartomeu Cusidó.³⁵

³⁴ Concretament es fallen les causes de Jaume Fortuny Vives, Pere Giró Saperas, Jaume Cabayol Bargalló, Pau Beltran Sedó, Magí Mestre Romeu, Bartomeu Cusidó Gatell, Josep Valldosera Rosell, Josep Serra Albert, Josep Ferrando Pagès, Joan Farré Serra, Magí Trillas Jansa i Salvadó Isern Guasch.

³⁵ També són condemnats a mort: Salvador Isern Guash, Josep Serra Albert, Josep Ferrando Pagès, Joan Farré Serra i a Magí Trillas Jansa. Jaume Fortuny Vives és condemnat a 6 anys i un dia de presó major, Pau Beltrán Sedó a 15 anys de reclusió temporal i Magí Mestre Romeu a 12 anys i un dia de reclusió temporal.

Sentència que condemna a mort a Josep Valldosera Rosell i a Bartomeu Cusidó Gatell. Document de l'arxiu del TMT 3r. (Foto: Carme Felius)

3.6 Darrers oficis i últimes diligències

El 7 d'agost de 1939, el Govern Militar de Tarragona envià un ofici al Jutge especial militar governatiu, per comunicar que, al dia següent, al Turó de l'Oliva a les 5 de la tarda, "...se llevarán a efecto la ejecución de las penas capitales sobre las personas que al dorso expreso. Dios salve a España y os guarde a V.S. muchos años" I, darrera del document, llegim els noms següents: "Bartolome Cusidó Gatells, Jose Valldosera Rosell, Jose Serra Albert, Jose Ferrando Pages y Juan Farre Serrat".

L'endemà, es feren les diligències de notificació de la sentència i entrada en "capilla" de Bartomeu Cusidó, Josep Valldosera, Josep Serra, Josep Ferrando i Joan Farré. Un cop se'ls va comunicar la pena, se'ls donà una còpia de la sentència, se'ls informà que ja era ferma, i que s'havia rebut l'"enterado" de S.E. el Cap de l'Estat.³⁶ També se'ls va oferir la possibilitat de rebre auxili espiritual i atorgar testament.

³⁶ Quant a les penes que no eren de mort, només calia passar l'auto al seu instructor perquè s'acomplís el fallo. Però, pel que fa a les penes capitals, calia que es comunicessin al "Cuartel General de S.E. el Generalísimo" perquè enviés la notícia de l'"enterado" o la resolució de commutació de penes.

I quan ja havien estat executats, es va enviar un altre ofici del Govern Militar de Tarragona, al Jutge especial militar governatiu, per informar que, a les 5 de la tarda del dia 8 d'agost de 1939, s'havia acomplert la pena de mort.

Per acabar, es van tramitar els certificats de defunció i, segons llegim a l'extracte de l'acta de cadascun d'ells, s'hi va fer constar que els processats havien mort com a conseqüència d'una hemorràgia interna.

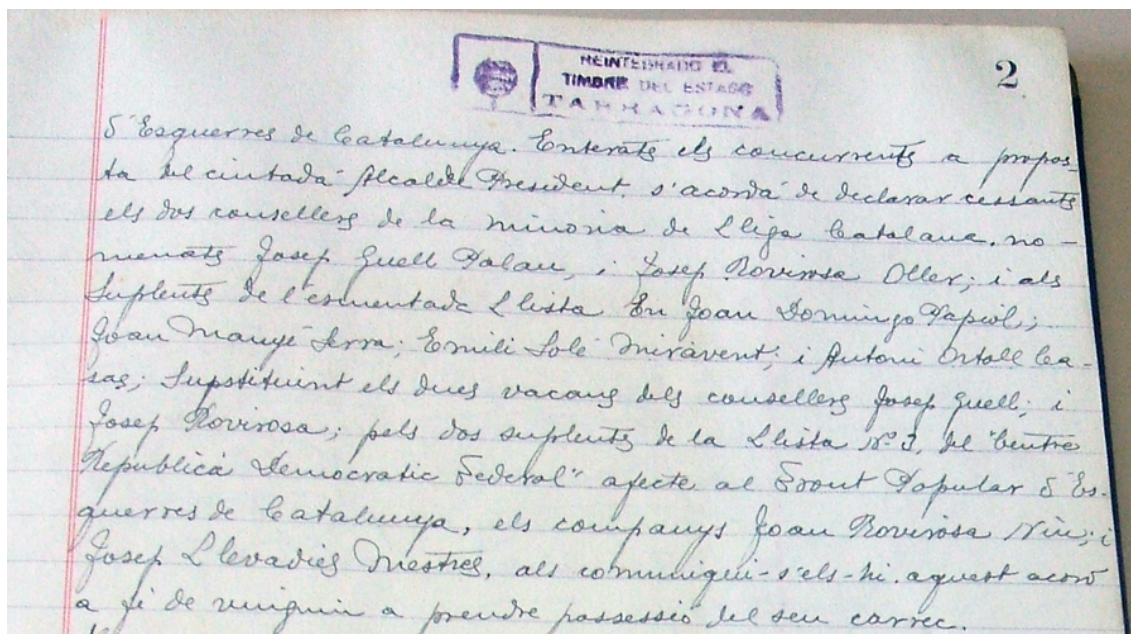
Capítol 4

L'assassinat de Josep Güell Palau. Processats: Salvador Isern Guasch, Josep Rovira Vidal, José Reventós Pedro, Martí Nomdedeu Sans i Josep M. Bolet Alegret

En aquest capítol, d'una banda, vull esbrinar què va passar la nit que van assassinar a Josep Güell, a partir dels documents que consten en els tres sumaris³⁷ oberts als processats. I, d'altra banda, també pretenc aportar dades per poder valorar si les proves que es presenten en els referits expedients són suficientment concloents per condemnar a mort als encausats.

4.1 Josep Güell Palau

El 14 de maig de 1935, va ser escollit batlle Josep Güell Palau, "el Pep Paleta", de la Lliga. Era un home considerat conservador, i per això, el 17 de febrer de 1936, un grup d'antics regidors, que havien estat destituïts a causa dels esdeveniments del 6 d'octubre, van presentar-se a l'Ajuntament per exigir la dimissió de tots els càrrecs. Així, la gent que havia estat detinguda i portada al vaixell presó sota l'acusació de participar en l'intent revolucionari, ara pretenia recuperar el poder municipal. Segons expliquen Montoliu i Santacana, aquella nit, davant de l'Ajuntament es van arribar a agrupar més de dues-centes persones, i així fou com es va constituir el nou consistori.

Acta de l'Ajuntament de Calafell en la què es declaren cessats els dos consellers de la minoria de Lliga Catalana. Document de l'ACBP. (Foto: Carme Felius)

Diuen que, a principis d'agost, "...l'Ajuntament frontpopulista farà dimitir als consellers que procedien dels "partits no afectes al front popular", és a dir, a Josep Güell i Palau i a Josep Rovirosa i Oller, que eren regidors per les llistes de la Lliga [...] Poc després,

³⁷ L'Auditoria de Guerra 1238, l'Auditoria de Guerra 1465 i el Procediment sumaríssim d'urgència, núm. 144 del Jutjat d'Instrucció, núm. 4, de la Delegació de Tarragona.

en Josep Güell va ser assassinat en circumstàncies obscures, tal vegada amb la complicitat de membres del Comitè local³⁸.”

4.2 Salvador Isern Guasch. Auditoria de Guerra 1238, del Jutjat d'Instrucció, núm. 4, de la Delegació de Tarragona

Francisco Galiarte Franco, el guàrdia segon de la tercera companyia de la comandància de la Guàrdia Civil de Tarragona, el 5 d'abril de 1939, recull la denúncia per un suposat delictes d'assassinat, que fa Salomé Ràfols Ferrer, vídua de Josep Güell, de 43 anys i dedicada a les feines de la llar. La denunciant explica que Salvador Isern, que havia estat membre de l'exèrcit revolucionari i guàrdia d'assalt, és un element extremista que se suposa que està implicat en tots els fets delictius comesos durant la “dominación roja”. Diu que aquest individu va detenir al seu difunt espòs el 27 de setembre de 1936, i que estava entre el grup de persones que el van assassinar aquell mateix dia.

4.2.1 Declaració de Salvador Isern Guasch (5 d'abril de 1939)

L'encausat és un pescador de 35 anys i està casat. Explica que al principi del “Movimiento” es dedicava a la seva feina, que el 5 d'agost de 1937 va entrar al partit socialista i que va estar a la Guàrdia d'Assalt només 5 mesos.

Diu que el dia dels fets, el van avisar juntament amb Baldomero Canal perquè anés a un lloc determinat. Quan hi va arribar, va veure a Josep Güell a l'interior d'un cotxe amb 4 milicians més que el van convidar a pujar al vehicle, “pistola en mà”. Fa constar que van anar cap a Vilanova, que es van aturar abans d'arribar a Cubelles i van baixar del cotxe. Ell es va apartar una mica de la resta, i Baldomero Canal i Josep Maria Bolet, de Calafell, i unes altres tres persones del Vendrell,³⁹ van disparar contra la víctima, que va caure a terra. Després el van acompanyar novament a Calafell i els altres van seguir fins al Vendrell.

4.2.2 Manifestacions (5 d'abril de 1939)

Pere Batlle Mestre, que era mecànic, declara que, al principi del “Movimiento”, l'encausat va entrar al Comitè Revolucionari de Calafell i que en va ser un dels responsables principals. A més a més, diu que va prendre part en l'assassinat de Josep Güell, ja que el va anar a detenir i, acompanyat d'altres individus, el va obligar a pujar a un cotxe.

Josep Torres Gatell, pescador, també diu que Salvador Isern era un dels dirigents del Comitè i que va ser Guàrdia d'Assalt. En relació als fets del dia de l'assassinat, explica que sobre les 10 de la nit, Josep Güell estava amb uns amics al restaurant del seu germà. Llavors, Salvador Isern es va presentar amb uns altres subjectes i se'l van

³⁸ MONTOLIU, MIQUEL i SANTACANA, JOAN. *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*. Llibres de Matrícula. Calafell, 1998. Pàgines 42-43.

³⁹ Pascual Ruíz Viguera, Francisco Arnedo Valero i un altre home que anomenaven “Canela”.

emportar en un cotxe que tenien preparat, i el van conduir cap a Vilanova, però, abans d'arribar a Cubelles, el van assassinar.

En base a aquestes manifestacions es fa la diligència de detenció de l'encausat, el dia 5 d'abril de 1939 i se'l trasllada a la presó del Vendrell.

4.2.3 Oficis

A l'ofici que FET y de las JONS adreça al Jutge Militar de l'Auditoria de Guerra el 23 d'abril de 1939, s'informa que Salvador Isern era d'esquerres, abans i després del "Movimiento", i que va ingressar voluntàriament a l'"exèrcit roig" com a Guàrdia d'Assalt. Es fa constar que va intervenir en l'assassinat de Josep Güell, i "se dice" que va ser ell qui va anar a buscar l'excalde al local de la platja, on estava fent un cafè o jugant a cartes, el va fer sortir i el va obligar a pujar a un cotxe. En un altre escrit, aquest de la Guàrdia Civil de Calafell, es descriuen pràcticament els mateixos fets, i en canvi, a l'ofici que l'alcalde de Calafell, Josep Rovirós, envia al Jutge Militar núm. 4 del Vendrell, diu que l'encausat va detenir a Josep Güell en el seu domicili.

4.2.4 Declaracions de testimonis (24 d'abril de 1939)

Pere Batlle Mestre torna a declarar que el dia 27 de setembre de 1936, Salvador Isern va anar amb altres individus al casino de la platja, i que dos milicians hi van entrar per endur-se a Josep Güell, mentre l'encausat esperava a fora amb uns quants homes més. Després van pujar tots a un cotxe i van dur a la víctima cap a Vilanova. Al matí següent van trobar-lo mort a prop de Cubelles.

També explica que Salvador Isern era un extremista, que estava afiliat a Esquerra Catalana i feia propaganda del seu ideari. Concretament destaca el seu paper a la campanya de febrer del 1936⁴⁰. I diu que, quan va arribar el "Movimiento", es va posar al servei de la causa marxista. Va fer guàrdies amb armes, va ser vicepresident del Comitè revolucionari, va fer incautacions de finques i bens, va intervenir en registres de domicilis i va participar en la imposició de multes a persones que se sabia que eren de dretes.

Salomé Ràfols també relata la mateixa seqüència d'esdeveniments i, al final de seva declaració, llegim que "... la declarante sólo sabe esto y cree por ello que Salvador Isern debió ser uno de los autores materiales del asesinato ya que indudablemente tuvieron que darle muerte los referidos sujetos que le detuvieron y le secuestraron en dicho auto el día que fue asesinado, sin que pueda precisar si el Salvador Isern tomó parte directamente en la consumación ya que este hecho último no fue presenciado por nadie fuera de sus presuntos autores". I, com ja han explicat altres testimonis, també declara que, abans del "Movimiento", l'encausat estava afiliat a Esquerra

⁴⁰ El 16 de febrer de 1936 es van celebrar a Espanya les terceres eleccions generals, que van donar el triomf a la coalició d'esquerres Front Popular. Van ser les últimes eleccions de la Segona República Espanyola.

Catalana, que era un extremista i que durant el “dominio rojo” va ser vicepresident del Comitè revolucionari, va practicar registres i que va ingressar voluntàriament al Cuerpo de Asalto, a la plantilla de Barcelona.

Martí Nomdedeu, és de Calafell. De professió, xofer. Té 28 anys i està casat. Explica que el dia 27 de setembre de 1936, dos individus de la FAI, que regentaven el Sanatori, van requerir els seus serveis perquè aquella nit els portés a les afores del poble, ja que volien matar a l'excalcalde Josep Güell. El declarant diu que ell s'hi va oposar, però que el van amenaçar i va haver de cedir. A partir d'aquell moment es va limitar a seguir ordres. A la nit, va anar a l'estació de Calafell amb el seu cotxe i, cap a les 11 hores, van arribar les dues persones que li havien manat que hi anés. Llavors, va arribar un altre automòbil, en el que 4 milicians, entre ells Salvador Isern, portaven a Josep Güell. Els homes de la FAI van indicar a Martí Nomdedeu que seguís aquell cotxe. Es van dirigir cap a Vilanova, però, abans d'arribar, el vehicle del davant es va detenir i van baixar les 4 persones i la víctima. El testimoni també va aturar el cotxe i els dos homes que portava van baixar. Volien que Martí Nomdedeu els acompanyés amb la resta del grup, i ell s'hi va negar. Va observar com tots els homes discutien un moment i, després, van matar a Josep Güell amb les seves armes de foc. El testimoni explica que no ho va acabar de veure bé perquè va amagar el rostre, horroritzat per l'escena, “... por lo que no puede precisar si el Salvador Isern disparó también sobre la víctima”. Fa constar, però, que l'encausat va anar a parlar amb ell i li va dir que no ho havia fet, just després que es produís de l'assassinat.

En una de altra declaració immediatament posterior afegeix que en el cotxe, a més a més de portar als dos homes de la FAI que regentaven el Sanatori, també hi duia a un parell de milicians del Vendrell, un d'ells anomenat “el Canela”.

Quant a l'altre vehicle, diu que, des de l'estació on ell es trobava, primer el va veure aparèixer per la carretera del Vendrell, dirigint-se cap a la platja, segurament per anar a buscar a l'excalcalde. Després, explica que l'automòbil va tornar i que, llavors, ja portava a dins a Josep Güell. També hi anaven Salvador Isern i altres persones que creu haver reconegut com Baldomero Canales i Josep Maria Bolet.

4.2.5 Declaració indagatòria (1 de maig de 1939)

Salvador Isern, és de Calafell, pescador, té 35 anys i està casat. Declara que el 27 de setembre de 1936, el van anar a buscar a casa i Baldomero Canales li va dir que anés al carrer Monturiol, on l'esperava un cotxe per anar a fer un servei. Explica que, quan hi va arribar, va veure que hi havia un home amb una pistola, era Francisco Arnero, un dels individus que regentava el Sanatori, que el va intimidar i el va fer pujar al vehicle, en el qual ja estava Josep Güell i un milicià del Vendrell, “el Canela”, a més del xofer.

Van anar cap a Cubelles i en cap moment va passar prop de l'estació. També explica que va notar que el seguia un altre cotxe i que, quan van ser a prop de Cubelles, un dels milicians va donar l'ordre d'aturar-se i tots van baixar. El declarant diu que, com

que temia el que passaria després, va procurar intercedir en favor de Josep Güell perquè no li fessin cap mal. Diu que, mentre discutien, va arribar que el vehicle que els seguia. També es va aturar i van baixar tres milicians, que no va reconèixer. Ell es va apartar una mica del grup i va veure com tots els homes treien les seves armes i van disparar a Josep Güell, que va morir immediatament. Llavors va anar cap a l'automòbil que conduïa Martí Nomdedeu, que pot acreditar que el que explica és veritat.

En aquest punt, Sa Senyoria adverteix al declarant que la seva versió no concorda amb la d'altres testimonis i proves que indiquen que, en el segon automòbil anaven els dos membres de la FAI que vivien en el Sanatori, i que cap no viatjava amb ell. També li fa esment de el tema de si el seu vehicle va passar, o no, prop de l'estació. Salvador Isern, però, insisteix dient que un dels homes de la FAI va pujar al mateix cotxe que ell, i que no van passar a prop de l'estació, sinó que van circular per la carretera general.

També explica que, al començar el "Movimiento", no desenvolupava cap activitat política i que, després d'un mes aproximadament, sí que va entrar al Comitè, però sense ocupar cap càrrec directiu, ja que era només un simple vocal, i que, durant el temps que hi va ser, no es van fer detencions, ni registres ni saquejos. Reconeix, però, que sí que es van dur a terme algunes incautacions de finques i que, quan van assassinar a Josep Güell, ell era del Comitè. Afegeix que va acceptar el càrrec dins d'aquella organització, a instàncies de Don Baltasar Ramírez i d'altres propietaris, que volien que protegís els seus interessos, cosa que l'encausat va acomplir. També declara que no pertanyia a cap partit abans del "Movimiento", però després diu que, durant el "dominio rojo", va ingressar al partit socialista.

Quan el jutge li pregunta pel lloc on va pujar al cotxe, ell respon que al carrer Monturiol, que és el mateix on va ser detingut l'exalcalde, que repeteix que ja estava a dins de l'automòbil. I ara diu que també hi havia els dos homes de la FAI, un individu del Vendrell anomenat "el Canela", un altre de Cubelles, Baldomero Canales, José M. Bolet i el xofer. Li tornen a insistir que la seva declaració contradiu la d'altres persones. I tanmateix, ell assegura que tota aquella gent anava en el seu vehicle, però que no pot precisar la mida, ni el número de places que tenia el cotxe.

4.2.6 Auto resum i sentència

Al Vendrell, el 3 de maig de 1939, s'acusa a Salvador Isern d'haver format part del Comitè i d'haver participat en l'assassinat de Josep Güell Palau.

A l'auto resum es fa constar que sempre fou una persona extremista, que va pertànyer a Esquerra Catalana, que propagava aquesta ideologia i que va prestar serveis amb armes pel poble, al principi del "Movimiento". També diu que quan es va formar el Comitè hi va ingressar i que en va ser vicepresident, en representació del barri de la platja. Continua dient que, amb aquesta organització, va cometre abusos, incautacions de finques, saquejos, etc. Així mateix, recull el fet que va anar voluntàriament a la Guàrdia d'Assalt amb la plantilla de Barcelona.

Pel que fa als esdeveniments del 27 de setembre de 1936, relata que, amb dues persones més, va anar en un cotxe a buscar a Josep Güell. Que el van detenir i el van portar a les proximitats de Cubelles, on el van matar. L'escrit fa constar que anava en aquell vehicle perquè l'havien amenaçat i que no va formar part de l'assassinat: "...fue obligado ante amenazas a subir en el auto en que llevaban detenido otros sujetos a su convecino José Güell con el cual fue hasta las proximidades de Cubelles en donde le dieron muerte sin que él -el encartado- hubiese tomado parte en dicho asesinato, habiendo procurado, según afirma que aquellos sujetos no lo llevasen a efecto, lo cual no pudo conseguir".

El jutge declara processat a Salvador Isern i eleva les actuacions al Consell de Guerra Permanent de Tarragona, perquè resolgui. La vista es fa el 20 de maig de 1939. El defensor és l'alférez, Don Pedro Solano Vernich i, a l'acta de celebració del consell de guerra, que es feu a Tarragona, es fallen un seguit de causes acumulades per rebel·lió militar.⁴¹

La sentència, que es dicta el 20 de maig de 1939, "Año de la Victoria", condemna a la pena de mort a Salvadó Isern.⁴² I el 25 de maig de 1939, l'auditor de guerra l'aprova definitivament.

4.2.7 Darrers oficis i últimes diligències

El Jutjat núm.4 del Govern Militar de Tarragona, el dia 13 de juliol de 1939, adreça un ofici al Jutge Militar núm. 1 de Conde de Asalto, per comunicar que l'endemà, a les 5 de la tarda, s'executaria la pena capital a Salvador Isern, al Turó de l'Oliva. Concretament diu: "... se llevará a efecto la ejecución de la pena capital impuesta a los reos que al dorso expreso. Dios salve a España y guarde a V.S. muchos años". I "al dorso" trobem l'inventari de persones que havien de ser executades:

"DORSO QUE SE CITA
SALVADOR ISERN GUASCH
TOTAL: UNO"

El mateix 13 de juliol, el jutge instructor del Jutjat núm. 1 de la Delegació de Tarragona, de l'Auditoria de Guerra de Catalunya, Don Luís Olay Cabal, d'una banda, fa una providència per nomenar un secretari, Francisco Ferrater Sagalà, i, d'altra

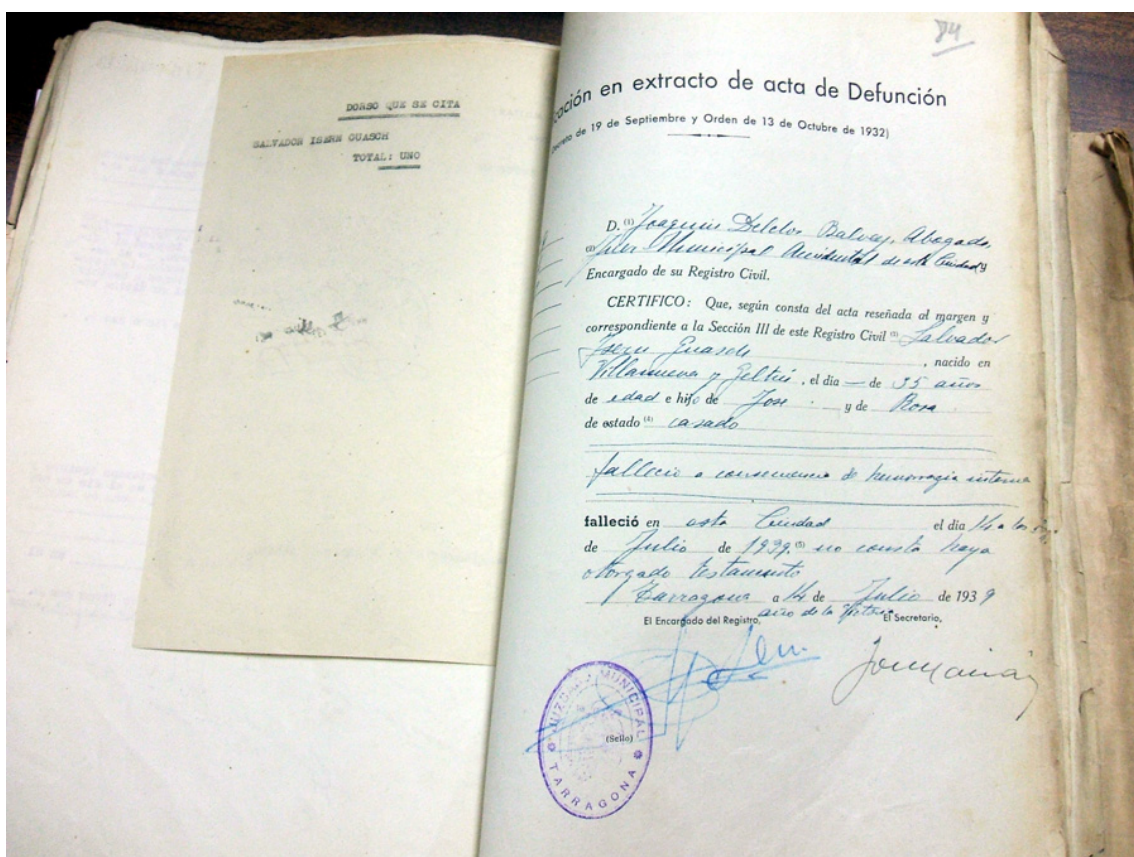
⁴¹ Concretament es fallen les causes de Jaume Fortuny Vives, Pere Giró Saperas, Jaume Cabayol Bargalló, Pau Beltran Sedó, Magí Mestre Romeu, Bartomeu Cusidó Gatell, Josep Valldosera Rosell, Josep Serra Albert, Josep Ferrando Pagès, Joan Ferré Serra, Magí Trillas Jansa i Salvadó Isern Guasch. Tots els processats es van manifestar innocents dels càrrecs que se'ls imputaven.

⁴² També són condemnats a mort: Bartomeu Cusidó Gatell, Josep Valldosera Rosell, Josep Serra Albert, Josep Ferrando Pagès, Joan Ferré Serra i a Magí Trillas Jansa. Jaume Fortuny Vives és condemnat a 6 anys i un dia de presó major, Pau Beltrán Sedó a 15 anys de reclusió temporal i Magí Mestre Romeu a 12 anys i un dia de reclusió temporal.

banda, informa que S.E. el Cap de l'Estat "se da por enterado de la pena de muerte impuesta al procesado Salvador Isern Guasch".

El proper pas és comunicar-ho al Governador Militar de la plaça de Tarragona, perquè determini el dia, l'hora i el lloc de l'execució. També indica que "...con tres horas de antelación notifíquese la sentencia al reo, el cual ingresará en capilla, haciendole saber el derecho que tiene a recibir los auxilios espirituales..." I, finalment, també es demana que, un cop s'hagi executat, es faci saber al Jutjat Municipal i s'inscrigui la defunció al Registre Civil.

El dia 14 de juliol de 1939, s'estén la diligència de notificació de la sentència i entrada en "capilla". I, per acabar, es fa la diligència d'execució, per acreditar que, a les cinc de la tarda, s'havia acomplert la pena de mort imposada a Salvador Isern Guasch, al Turó de l'Oliva.

Ofici del Jutjat núm. 4 del Govern Militar de Tarragona i de l'acta de defunció de Salvador Isern. Document de l'arxiu del TMT 3r. (Foto: Carme Felius)

Lavors, el Jutjat núm. 4 del Govern Militar de Tarragona envia un altre ofici al Jutge Militar núm.1 de Conde de Asalto, per comunicar que "...a las cinco se ha dado cumplimiento a la sentencia de pena capital impuesta a los reos que al dorso expreso. Dios salve España y guarde a V.S. muchos años". I, al "dorso", tornem a llegir un altre inventari, ara, però, per informar que ja han executat a l'encausat. Finalment, veiem

que en el certificat en extracte de l'acta de defunció, que també és del dia 14 de juliol de 1939, s'hi fa constar que Salvador Isern Guasch "falleció a consecuencia de hemorragia interna".

4.3 Josep Rovira Vidal, Josep Reventós Pedro, Martí Nomdedeu Sans. Jutjat d'Instrucció, núm. 4, de la Delegació de Tarragona. Auditoria de Guerra 1465. Sumaríssim d'urgència núm. 70

El dia 16 d'abril de 1939, Antonio Rodríguez Ruiz, Guàrdia Segon de la Tercera Companyia de la Comandància de la Guàrdia Civil de Tarragona, informa en un atestat, que Josep Roviroso Oller, que fa les funcions d'alcalde de Calafell, i Joan Solé Güell, cap local de FET y de las JONS, denunciïn que Josep Rovira formava part del Comitè revolucionari, i que va participar en la crema d'objectes de l'església, va saquejar cases de gent de dretes i va ser president dels Rabassaires. De Josep Reventós expliquen que també era del Comitè, que va confiscar la collita de Cosme Maine Cortevi i que intervingué en el saqueig de la casa de Mossèn Jaume Soler Puigvert el dia després que fos assassinat "pels rojos". A més a més, diuen que va fer guàrdies amb armes, que també va destruir material religiós i que va formar part de la col·lectivitat de camperols que van requisar finques urbanes i rústiques a persones de dretes. I de Martí Nomdedeu fan constar que va ser president del Comitè revolucionari de la platja, que va requisar la fàbrica de Joan Llança Huguer i també cotxes, un dels quals era el que utilitzava pel seu servei particular. Així mateix, va consentir que es fessin els saquejos de xalets de la platja, i "es diu que" conduïa el vehicle que portava a Josep Güell Palau el dia que fou assassinat.

Aquest judici sumaríssim també s'instrueix contra Josep Albert Mañé, Josep Rion Milà i David Vernet Salvador.

A la denúncia que estem comentant, s'explica que el primer també era del Comitè revolucionari, però que va dimitir quan va saber que els germans del Sanatori havien estat assassinats. El segon va ser alcalde de Calafell fins que les tropes Nacionals van ocupar el poble, va signar la proposta de requisita de la fàbrica de Joan Llança, i diuen que va saquejar l'Ajuntament. Del tercer, mencionen que fou president de l'UGT de la Platja i que va ordenar que es confiscuessin terres de Ramon Girona Soler, per repartir-les entre varies persones. També assenyalen que va intervenir en el saqueig de xalets.

4.3.1 Declaracions i manifestacions

Pel que fa a les declaracions, els encausats confirmen els fets que es relaten a la denúncia o, en algun cas, fan aclariments. Per exemple, Martí Nomdedeu puntualitza que ell no conduïa el vehicle que portava a l'exalcalde Güell, sinó que portava un segon cotxe que feia d'escorta i David Vernet nega la seva participació en els saquejos.

Quant a les manifestacions, Josep Romeu Casas o Pau Solé Galofré expliquen els mateixos episodis que han estat denunciats i, davant d'això, es fa la diligència de detenció dels acusats i s'ordena el seu trasllat a la presó del Vendrell.

4.3.2 Declaracions de testimonis

El 27 d'abril de 1939 torna a declarar Salomé Ràfols, que el dia 5 del mateix mes va interposar una denúncia contra Salvador Isern, per haver participat en l'assassinat del seu marit. En aquesta ocasió, explica novament que la nit dels fets l'excalde estava amb uns estiuejants al casino de la platja, quan uns milicians el van anar a buscar per fer-lo sortir. I al carrer l'esperaven més homes armats que havien arribat en un cotxe que conduïa Martí Nomdedeu. La resta d'història ja la coneixem i la declaració no aporta res de nou. Tampoc no menciona en cap moment a Salvador Isern, tan sols parla de Martí Nomdedeu, diu que era un extremista, que estava afiliat a Esquerra Catalana, que era president del Comitè revolucionari, que havia ordenat saquejos i imposat multes a gent de dretes, i que, pel fet que l'encausat conduïa el cotxe "debió ser uno de los autores del asesinato".

L'1 de maig de 1939 també va declarar Salvador Isern, i va explicar el mateix que a la declaració indagatòria que va haver de prestar aquell dia durant la instrucció del seu propi procediment, que ja hem citat anteriorment.

4.3.3 Oficis

En aquests expedients hi ha els oficis que la Guàrdia Civil de Calafell i l'Ajuntament van enviar al jutge militar del Jutjat núm. 4 del Vendrell. Els del primer grup, de data 3 de maig del "Año de la Victoria", d'una banda, fan constar totes les acusacions que ja hem mencionat i, d'altra banda, remarquen el fet que quan els acusats estaven en el Comitè revolucionari va ser l'època que els germans de Sant Joan de Déu foren assassinats. A més a més, quan informen sobre David Vernet o Martí Nomdedeu, també mencionen que en aquells dies hi va haver els crims de Mossèn Soler i de l'excalde Güell, i recorden que Martí Nomdedeu era el xofer d'un dels cotxes que es van utilitzar per dur a terme aquesta darrera acció. De Josep Albert destaquen que era persona de bona conducta i que estava en desacord amb les activitats violentes del Comitè. I a l'escrit referit a Josep Rion, llegim que s'ignora la seva intervenció en els assassinats.

L'altre grup d'oficis, de 10 de maig de 1939, que comencen amb la fórmula: "Saludo a Franco. Arriba España!" i que signa l'alcalde accidental Antoni Romeu, informen sobre la possible participació dels acusats en els assassinats que es van produir en el poble, mentre eren membres del Comitè. No inculpen a cap d'ells per aquests fets, sinó que en tots fan constar el següent: "... esta Alcaldía debidamente informada, ha de comunicar a Vd. que se ignora si tomó parte activa en los asesinatos...". Només en el cas de Martí Nomdedeu es fa referència al fet que va presenciar l'assassinat de Josep Güell.

4.3.4 Declaracions de testimonis

El cap local de FET y las JONS, Josep Solé, ratifica el que va relatar a la denúncia que va formular davant de la Guàrdia Civil. De Josep Rovira, afegeix que era president de la Unió Rabassaire, que durant la República havia intervingut en el Front Popular, i que havia fet propaganda a favor d'aquesta coalició a les darreres eleccions. Amb l'arribada del "Movimiento" va entrar al Comitè, i va participar en els actes que ja hem comentat. En relació als assassinats que hi va haver aquells dies, comenta que "... fueron realizados desde luego por gente extraña al Comitè...", però diu que el referit organisme sí que devia estar al corrent que es cometrien els crims, ja que, per exemple, en el cas de Mossèn Soler, feia temps que hi havia rumors pel poble de què el matarien. Quan parla de la resta d'encausats, destaca la seva ideologia d'esquerres, per exemple, de Martí Nomdedeu diu que abans del "Movimiento" feia propaganda de les doctrines marxistes, i, en resum, quan es refereix a cadascun dels acusats fa la mateixa reflexió sobre la manca de responsabilitat del Comitè en els crims, i no aporta res més al que ja ha explicat en ocasions anteriors.

L'11 de maig de 1939 també declaren Josep Romeu i Pau Solé, i el dia 13 ho fa Josep Rovirosa, que havia interposat la denúncia amb Josep Solé. El dia 16 del mateix mes declara Maria Solé Puigvert. I, en definitiva, tots aquests testimonis es reafirmen en el que ja s'ha dit anteriorment: Tornen a traçar els perfils ideològics dels encausats; enumeren les seves activitats abans i després del "Movimiento"; conclouen que no es pot afirmar la seva participació en els delictes de sang, i algun dels declarants assenyala, però, que sembla clar que el Comitè sí que sabia que els assassinats es produïen.

4.3.5 Declaracions indagatòries (17 de maig de 1939)

Josep Rovira era un pagès de 39 anys, casat i amb 2 fills. A la declaració, d'una banda, fa constar que, si bé es cert que formava part del Comitè quan es van produir els assassinats dels germans del Sanatori, de Mossèn Soler i de l'exalcalde Güell, també és veritat que ell no hi va tenir res a veure. I, d'altra banda, explica que la crema de l'església la varen dur a terme persones estrangeres i que a ell el van obligar a participar-hi.

Josep Raventós estava casat i era pare de 4 fills. Tenia 49 anys. També reconeix que formava part del Comitè, però nega haver participat de en cap dels delictes de sang que es van cometre. Sí que reconeix que va anar amb el president del Comitè a registrar la casa de Mossèn Soler després del seu assassinat.

Martí Nomdedeu aclareix que no va ser president del Comitè, sinó que va fer de delegat en el barri de la Platja, on també va actuar com alcalde. Fa constar que va entrar al Comitè a mitjan agost, de forma que quan van assassinar als germans de Sant Joan de Déu, ell encara no n'era membre. Pel que fa a la mort de Mossèn Soler, explica que aquell dia ell no estava al poble i que es va assabentar de l'execució del capellà quan va tornar. I, en relació a Josep Güell Palau, torna a relatar el que ja havia

dit amb anterioritat i deixa clar que ell es va limitar a conduir el cotxe que seguia al que portava a l'exalcalde.

Josep Albert Mañé, de 36 anys, era pagès, estava casat i tenia 3 fills. Explica, un cop més, que va entrar al Comitè perquè li havien dit que el seu objectiu era evitar la violència en el poble, però que va dimitir quan va veure que, per comptes de mantenir l'ordre, s'estaven cometent crims com el dels membres de la comunitat de Sant Joan de Déu. Josep Rion, al seu torn, tenia 49 anys, era pescador, estava casat i era pare de 3 fills. Puntualitza que ell no era del Comitè, que sí que va formar part de l'Ajuntament, i que, des de novembre de 1937 en va ser alcalde. Diu que no va manar cap acte abusiu, per bé que reconeix haver signat, com a conseller de l'Ajuntament, l'acta de la incautació de la fàbrica dels Germans Llança. Finalment, David Vernet, un pescador, de 40 anys, casat i amb 4 fills, confirma que va ser president del sindicat de pescadors, vinculat a l'UGT, i que va participar en la incautació d'algunes terres que eren de Ramon Girona. Acaba dient que no va intervenir en actes violents i que, abans del "Movimiento", no formava part de cap partit polític.

4.3.6 Auto resum i sentències

Pel que fa a l'auto resum de 20 de maig de 1939, llegim els "resultando" dedicats a cadascun dels encausats, i veiem que confirmen les acusacions que han anat fent els denunciants i testimonis, que recullen les idees polítiques i les actuacions dels acusats durant la República i el "Movimiento". Quant a les sentències: Josep Rovira, Josep Raventós, Martí Nomdedeu van ser condemnats a mort pel Consell de Guerra de 3 de juny de 1939. Tots tres foren afusellats. El primer, el 14 d'octubre de 1939 i els altres dos el dia 19 del mateix mes. Josep Albert Mañé i David Vernet foren condemnats a 12 anys i 1 dia de reclusió temporal, i Josep Rion va ser condemnat a 30 anys, però el 23 de juny de 1943 li van reduir la pena a 12 anys i va sortir en règim de presó atenuada.⁴³

4.4 Josep M. Bolet Alegret

A l'ofici de la Guàrdia Civil de Calafell, que respon a la petició del Jutge Militar del Jutjat núm. 4 del Vendrell, que ha d'instruir el Procediment sumaríssim d'urgència núm. 144 contra Josep M. Bolet, pel delictes de rebel·lió militar, llegim que l'encausat pertanyia a partits d'esquerreres durant la República, i que va formar part de les milícies armades del barri marítim. També s'assenyala que va perseguir a gent de dretes, va intervenir en saquejos, en registres, i que va participar directament en l'assassinat de Josep Güell.

⁴³ RECASENS LLORT, J. *La repressió franquista al Baix Penedès (1938-1945)*. Cossetània Edicions. Valls, 2007. Pàgina 143

4.4.1 Declaracions de Testimonis (15 de juny 1939)

Ramon Girona Soler, casat i dedicat al comerç, explica que l'encausat es va afiliar al POUM a l'iniciar-se el "Movimiento", que va ingressar voluntàriament a les milícies de Calafell, i va intervenir en saquejos, registres, robatoris, etc. A més a més, fa constar que en el poble se l'assenyala com a un dels autors de l'assassinat de Josep Güell. I acaba dient que es va incorporar a l'"ejército rojo" on va estar lluitant fins al final de la contesa.

Josep Casas Rosell, a més a més de les idees d'esquerres de l'encausat, fonamenta les seves sospites respecte a la intervenció directa de Josep M. Bolet en l'assassinat de l'exalcalde, argumentant que "...fue uno de los milicianos que llevo a efecto la detención del vecino de este pueblo José Güell Palau, que resultó ser asesinado al poco tiempo de haberle detenido por lo que cree el declarante que el encartado tomaría también parte en el asesinato del referido Sr.Güell".

La vídua de la víctima, Salomé Ràfols, torna a declarar en l'actual procediment. En aquest cas, diu que el restaurant on es trobava el seu marit s'anomenava "Mar i Cel", i també explica que un dels milicians que el van entrar a buscar va ser Josep M. Bolet, cosa que a les altres declaracions no fa constar. Així mateix, si el dia 24 d'abril de 1939, en el procediment contra Salvador Isern, manifestava que ningú no podia saber del cert qui va matar al seu marit, a la declaració de 27 d'abril del mateix any, que consta en el procediment contra Josep Rovira, Josep Reventós i Martí Nomdedeu, deia d'aquest darrer que "deu ser" un dels assassins, ja que conduïa el cotxe que portava als milicians que van detenir a l'exalcalde. Finalment, en la present declaració, llegim el següent: "Tiene conocimiento la declarante de que el José Bolet, fue uno de los autores materiales del asesinato ya que dice ser fue el que disparó primero su arma de fuego contra el Sr. José Güell...".

Andreu Oryoll Sardà, que era comerciant, també comenta que al processat no se li coneixia ideologia política abans del "Movimiento", que va prestar serveis amb armes com a milicià, que es va incorporar a l'exèrcit republicà voluntàriament, i afegeix que "por rumor público" s'assenyala a l'encausat com un dels autors materials de la mort de Josep Güell.

4.4.2 Declaració indagatòria

L'1 de juliol de 1939, Josep M. Bolet va fer la seva declaració. Era forner i només tenia 24 anys. Explica que, durant la República, ni estava afiliat a cap partit polític, ni formava part de cap "organització marxista". I que a l'iniciar-se el "Glorioso Movimiento Nacional" es va syndicar a l'UGT, es va afiliar al POUM i es va incorporar com a voluntari a una columna d'aquest partit. Reconeix que va realitzar serveis amb armes, però puntualitza que mai no va participar en registres ni actes violents. Quant a l'assassinat de l'exalcalde, nega la seva participació en la detenció. Explica que ell estava a un bar anomenat "La Marina" quan va passar tot. Diu que al sortir d'aquell

local es va trobar a la muller de Josep Güell, que ella li va preguntar si sabia on estava el seu marit, i li va respondre que no, que ell no s'havia mogut del referit bar.

4.4.3 Auto resum i sentència

A l'auto resum, de 3 de juliol de 1939, es fa constar la ideologia política de l'encausat i que estava "completamente compenetrado con la causa roja". També es menciona que era "creencia general en el pueblo de Calafell de que este sujeto participó en el asesinato del vecino de aquel pueblo Don José Güell Palau". Després llegim que pel que diuen els informes de l'expedient sobre les actuacions a nivell polític i social de l'encausat, i per les dades sobre la seva participació en l'assassinat, queda clar que hi va intervenir. Per acabar, també hi ha un petit resum de la declaració de Josep M. Bolet, en la que nega que tingués cap relació amb els fets. Vist això, se'l declara processat, s'ordena el seu ingrés a la presó provincial, i se'l posa a disposició de l'Il·lustríssim senyor president del Consell de Guerra Permanent, que el 31 de juliol de 1939, el condemna a mort. L'afusellen el 15 de novembre de 1939.

Capítol 5

Conclusions finals

A la introducció comentava que pretenia respondre a la qüestió de si hi havia prou proves contrastades degudament i motius suficients, per dictar unes sentències que comprenien des de molts anys de presó fins a la pena de mort. Doncs no. No n'hi havia. I la veritat és que, en els expedients franquistes, esperava trobar un munt de documents que justificuessin les condemnes i, en canvi, no ha estat així, la qual cosa encara fa que sigui tot més terrible, ja que demostra, si més no en aquests casos, la absoluta arbitrietat d'aquella "justícia". Per tant, considero vàlida la hipòtesi inicial, que deia que durant la repressió franquista, hi va haver persones que van ser castigades més en base a les seves idees que no pas a les proves, i que les penes imposades foren desproporcionades.

En el procediment d'Isidre Vidal, per exemple, hi ha un ofici, que envien l'alcalde accidental de Calafell i el cap local de FET y de las JONS, per mirar d'argumentar que no és convenient que es commuti la pena a l'encausat, en el qual es diu que companys seus ja han estat afusellats, en compliment de la "Justícia Nacional", tot i no haver actuat tant "marxistamente".

No sé si els jutges deuriem considerar que van actuar molt o poc "marxistamente", persones com: Bartomeu Cusidó, Josep Valldosera, Salvador Isern o Martí Nomdedeu, per citar alguns casos, però el fet és que els van executar, tot i que els testimonis no podien afirmar si havien intervingut en els assassinats. A més a més, els oficis de l'Ajuntament de Calafell, de FET y de las JONS o de la Guàrdia Civil reconeixien que no hi havia proves que els impliquessin en les morts, i l'auto resum dels referits procediments també concloïa que no se sabia si havien comès els crims. En els capítols referents a aquestes persones, explico molt detalladament totes les passes que es donen, des què es dicta la sentència de mort fins a l'execució. I ho faig per mirar de copsar el tempo implacable i cruel, que cap dels condemnats no va poder aturar, malgrat encaminar-se vers una pena injusta.

Isidre Vidal, però, sí que va aconseguir fugir del destí que, en un primer moment, li havia imposat la "justícia franquista". És clar que ell no era algú a qui havien detingut per ser un "sospitós habitual" qualsevol, ni un simple caçador, pescador o xofer. Ell va ser alcalde en diferents ocasions, fins i tot amb Primo de Rivera; va preparar la inauguració del Sanatori, que va fer Alfons XIII, i va ajudar a fugir a religiosos i a gent de dretes.

Imatge de l'Avinguda de Sant Joan de Déu, del Passeig marítim de Calafell. (Foto: Carme Felius)

Després d'haver tingut a les mans els documents dels procediments judicials, i d'haver imaginat, en la mesura del possible, el que deuriem sofrir les víctimes d'aquelles barbaritats -i no penso només en els repressaliats pel franquisme-, estic encara més convençuda que, per bé que a voltes faci mal, és necessari recordar el passat per procurar no repetir les mateixes atrocitats, igual que és important tenir present, que vivim en un Estat en el qual "resta abolida la pena de mort, llevat d'allò que puguin disposar les lleis penals militars per a temps de guerra."⁴⁴

⁴⁴ Constitució espanyola. Article 15, Secció 1a, Capítol segon, Títol primer.

Fonts bibliogràfiques i documentals

- BASCO GRACIÀ, FRANCESC. *Inmolados quince hospitalarios de San Juan de Dios: Calafell: se cumplen 75 años*. Editorial Escua. Barcelona, 2011
- MARCOS, OCTAVIO. *Testimonio martirial de los Hermanos de San Juan de Dios en los días de la persecución religiosa española*. Impreso por Heroes, S.A. Madrid, 1987.
- MONTOLIU, MIQUEL i SANTACANA, JOAN. *Cartes del Pare. Cròniques Calafellenques (1912-1937)*. Llibres de Matrícula. Calafell, 2000.
- MONTOLIU, MIQUEL i SANTACANA, JOAN. *Memòria de Guerra. Calafell 1936-1939*. Llibres de Matrícula. Calafell, 1998.
- MONTOLIU, MIQUEL i SANTACANA, JOAN. *Els anys grisos (1939-1959)*. Llibres de Matrícula. Calafell, 2000.
- ORDEN HOSPITALARIA DE SAN JUAN DE DIOS. *Los mártires del Sanatorio Marítimo de San Juan de Dios de Calafell (Tarragona)*. Imp. de la Federación Católico-Agraria. Palencia, 1937.
- RECASENS LLORT, J. *La repressió franquista al Baix Penedès (1938-1945)*. Cossetània Edicions. Valls, 2007.

Articles de diari

- CARBONELL MASSIP, JAUME. *Calafell: El asesinato de los hermanos de San Juan de Dios*. Publicat a "Diari de la TV: Suplement setmanal del Diari de Tarragona" de la setmana del 19 al 25 de setembre de 1986.

Webgrafia

- CAMBRA, LALI. *Tras la Brigada de la Muerte*
http://www.elpais.com/articulo/cataluna/Brigada/Muerte/elpepuespcat/20080727/elpcat_19/Tes, 19.12.2011
- SÒRIA, JOSEP MARIA. *Las patrullas de la FAI*
<http://intranet.cervantes.es/noticias/20080130/56-3001.pdf> , 19.12.2011
- ORDEN HOSPITALARIA DE SAN JUAN DE DIOS
<http://sanjuandedios-fjc.org/es/quienessomos/ordenhospitalaria.html#>

Arxius

- Arxiu Militar Territorial Tercer
Arxiu Comarcal del Baix Penedès
Arxiu Municipal de Calafell